

WADOWICE

700 lat historii

Kalendarium
dziejów miasta
1327-2027

700

LAT —
WADOWIC
1327-2027

WADOWICE **700 lat historii**

Kalendarium
dziejów miasta
1327-2027

Redakcja:

Referat Obsługi Ruchu Turystycznego
Urząd Miejski w Wadowicach
www.it.wadowice.pl

Opracowanie graficzne:

Maciej Hojda

Wydawca:

Gmina Wadowice
www.wadowice.pl
Wydanie I
Wadowice 2026

EGZEMPLARZ BEZPŁATNY

ISBN 978-83-975461-3-4

WADOWICE
tu wszystko się zaczęło

700
LAT
WADOWIC
1327-2027

WADOWICE 700 lat historii

Kalendarium
dziejów miasta
1327-2027

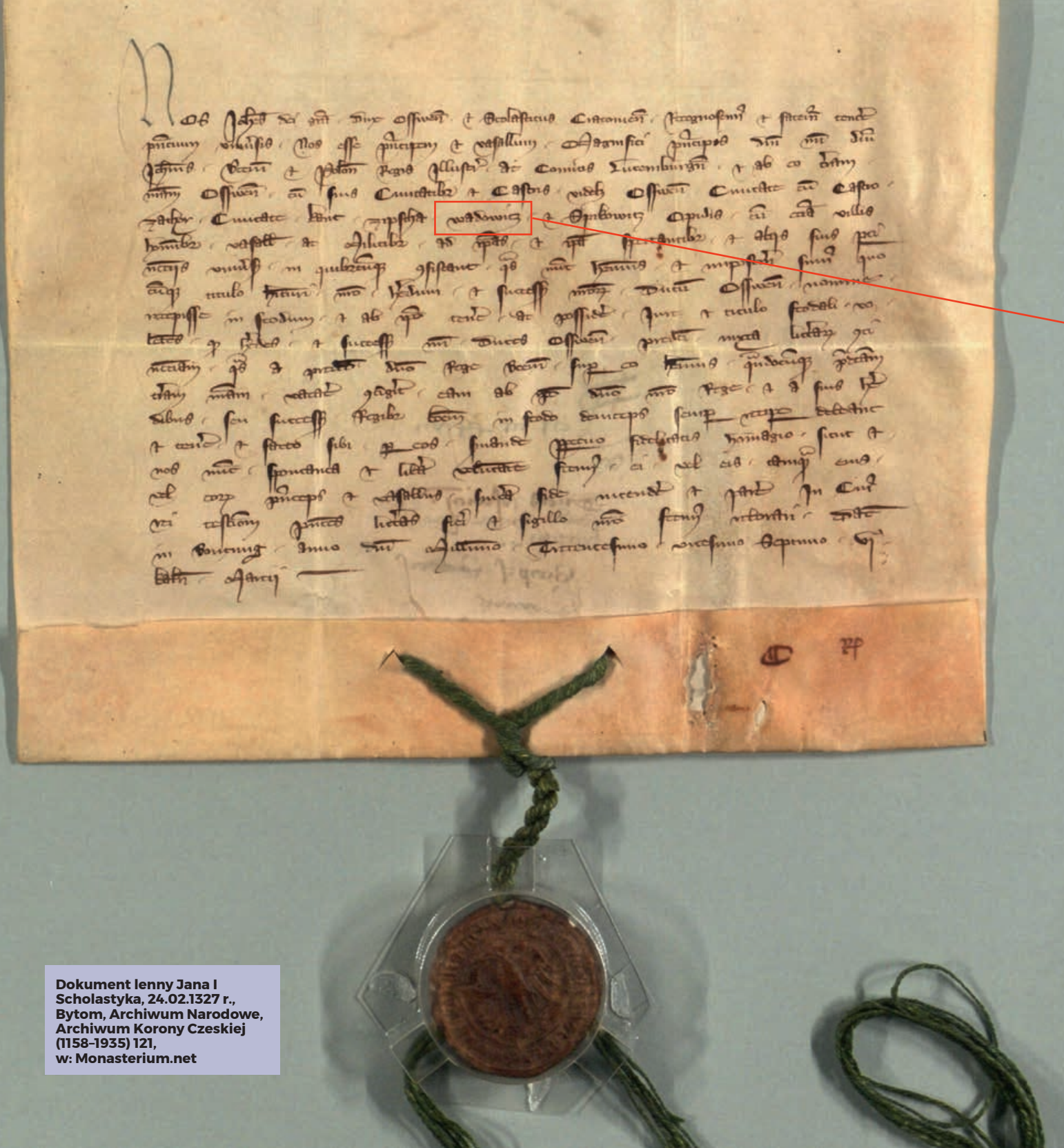

Wstęp

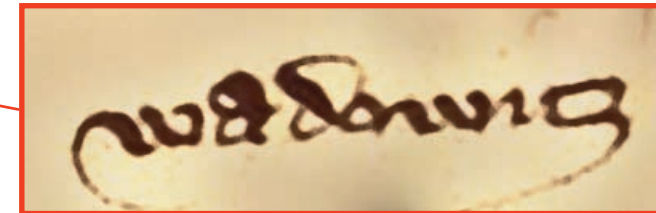
Historia Wadowic zaczyna się już w pierwszej połowie XIV wieku. Miasto wyrosło w malowniczej dolinie rzeki Skawy – między pagórkami Pogórza Wielickiego, a pasmami Beskidu Małego. Z czasem stało się ważnym punktem na mapie regionu – miejscem, gdzie krzyżowały się lokalne inicjatywy, decyzje i pomysły. Dziś Wadowice to centrum życia administracyjnego, kulturalnego i edukacyjnego, siedziba władz gminnych i powiatowych oraz aktywny ośrodek ponadregionalny. Leżą zaledwie 50 km od Krakowa, dokładnie tam, gdzie spotykają się dwie ważne drogi krajowe – nr 52 (Cieszyn–Kraków) i nr 28 (Zator–Medyka). Przełomowym momentem w dziejach miasta był wybór Wadowiczanina, Karola Wojtyły, na papieża. To wydarzenie zmieniło bieg historii Wadowic. Dziś, niemal 50 lat później, miasto jest ważnym punktem na turystycznej mapie Europy i świata.

Widok ogólny Wadowic, *Der Landecer*
– *Kreis in königreich Galizien von*
Jacob und Rudolf Alt, Wiedeń 1842 r.

Dokument lenny Jana I Scholastyka, 24.02.1327 r., Bytom, Archiwum Narodowe, Archiwum Korony Czeskiej (1158-1935) 121, w: Monasterium.net

Zanim Wadowice stały się rozpoznawalnym punktem na mapie świata, musiały najpierw pojawić się na mapie historii. I to dosłownie – zapisane atramentem na średniowiecznym pergaminie.

1327

Pierwsza historyczna wzmianka o mieście Wadowice

Książę oświęcimski Jan I Scholastyk, 24 lutego 1327 roku w Bytomiu, złożył hołd królowi Czech, Janowi Luksemburskiemu. Wśród miast wymienionych w oficjalnym dokumencie – obok Zatora, Żywca i Kęt – pojawiła się także nazwa Wadowicz. To właśnie ten zapis uznaje się za pierwszą, historycznie potwierdzoną wzmiankę o Wadowicach. Co ważne, miasto występuje w nim już jako ośrodek posiadający prawa miejskie, co może oznaczać, że jego historia sięga jeszcze dalej. W tym samym okresie powstała również wadowicka parafia pod wezwaniem Wszystkich Świętych, dając początek lokalnej wspólnoty religijnej, która przez wieki współtworzyła tożsamość miasta.

My, Jan z Bożej łaski książę oświęcimski i scholastyk krakowski, oznajmiamy i wyznajemy niniejszym wszystkim, że jesteśmy księciem i lennikiem znakomitego księcia i naszego pana, pana Jana, króla Czech i Polski, hrabiego Luksemburga. Od niego otrzymaliśmy w lenno naszą ziemię oświęcimską wraz z jej miastami i zamkami, mianowicie: miasto Oświęcim z zamkiem, miasto Zator oraz miasteczka Kęty, Żywiec, Wadowice i Spytkowice, a także wsie, ludzi, lenników i rycerzy do nich należących oraz wszelkie inne przynależności, gdziekolwiek się znajdują, które obecnie posiadamy, lub które w przyszłości będziemy posiadać z jakiegokolwiek tytułu. Oświadczamy, że przyjęliśmy je w lenno w imieniu naszym, naszych spadkobierców i następców – książąt oświęcimskich – i że trzymamy je oraz posiadamy na prawie lennym. Chcemy również, aby nasi spadkobiercy i następcy, książęta oświęcimscy, zgodnie z treścią dokumentów, które otrzymaliśmy od wspomnianego króla Czech, ilekroć wspomniana ziemia oświęcimska stanie się wakująca, zawsze przyjmowali ją w lenno od naszego pana króla oraz od jego spadkobierców i następców, królów Czech, i posiadali ją jako lenno. Po złożeniu należnego hołdu wierności mają oni, tak jak i my teraz dobrowolnie i z własnej woli uczyniliśmy wobec niego lub jego następców jako ich książę i lennik, zachowywać wobec nich szczerą wierność, posłuszeństwo i oddanie. Na świadectwo tego poleciliśmy sporządzić niniejszy dokument i opatrzyć go naszą pieczęcią. Dano w Bytomiu roku Pańskiego 1327, szóstego dnia przed kalendami marca [dnia 24 lutego].

Historia Wadowic zna momenty trudne, ale też takie, które stawały się początkiem czegoś nowego. Rok 1430 zapisał się jako czas próby – i jednocześnie jako moment odbudowy.

Hipotetyczny rozwój przestrzenny Wadowic, XIII–XVII w., oprac. K. Witkowski na podst. *Wadowice miasto Jana Pawła II*, red. W. Zin, Kraków 1997 [w:] Plac Jana Pawła II

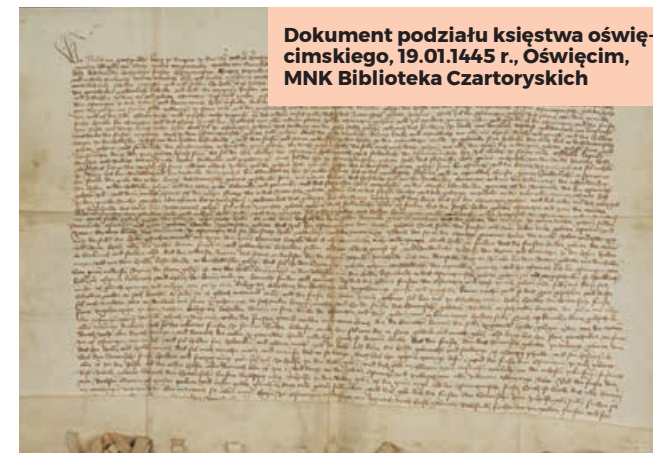
1430

Pożar Wadowic i ponowna lokacja

Na przełomie XIV i XV wieku Wadowice były niewielkim i raczej ubogim miastem, obciążonym licznymi powinnościami wobec księcia oświęcimskiego. Drewniana zabudowa sprzyjała nieszczęściom – ogień pojawiał się tu częściej, niż ktokolwiek by sądził. Gdy w 1430 roku pożar niemal doszczętnie strawił miasto, los Wadowic mógł się wydawać przesądzony. Stało się jednak inaczej. Książę Kazimierz I Oświęcimski zdecydował o jego ponownej lokacji i nadał Wadowicom prawo chełmińskie, otwierając przed nimi nowy rozdział rozwoju.

miasto lokacyjne (XIII–XIV) w.)	kościół
rozwój miasta do końca XV w.	cmentarz miejski
rozwój miasta w XVI–XVII w.	ratusz
drogi, place	szpital, szkoła
główna droga (Zator, Mucharz)	Dom Prebendarza św. Anny
rzeka Choczenka	Dom Browarny
podziały gruntów	kościółek św. Krzyża (XVI w.)
średniowieczne relikty podziałów gruntów	górny rynek
umocnienia z bramami	targowica (Rynek bydlany)

Granice w średniowieczu zmieniały się szybciej niż mapy. Jeden podział potrafił stworzyć nowe państwo, a miasto – przenieść do zupełnie innej historii.

Dokument podziału księstwa oświęcimskiego, 19.01.1445 r., Oświęcim, MNK Biblioteka Czartoryskich

1445

Wadowice w nowo powstałym księstwie zatorskim

W 1445 roku księstwo oświęcimskie zostało podzielone, a na mapie pojawił się nowy organizm państwowy – księstwo zatorskie. Jego stolicą został Zator, a położone niedaleko Wadowice znalazły się w jego granicach. Wraz z tym podziałem dawne księstwo rozpadło się na trzy części: Oświęcim, Toszek i Zator. Dla Wadowic oznaczało to wejście w nowy układ polityczny i administracyjny oraz kolejny etap w dziejach miasta.

Historia Wadowic to nie tylko daty, ale też odważne decyzje, które wyznaczały kierunek na kolejne stulecia. Jedna z nich zapadła w XV wieku – i na trwałe związała te ziemie z Królestwem Polskim.

Le château de Zator en Palatinat de Krakovie, rycina z L. Chodźko, *La Pologne historique, littéraire, monumentale et pittoresque*, t. 30. XIX w., Biblioteka Narodowa, polona.pl

1456

Książę zatorski składa hołd lenny Królestwu Polskiemu

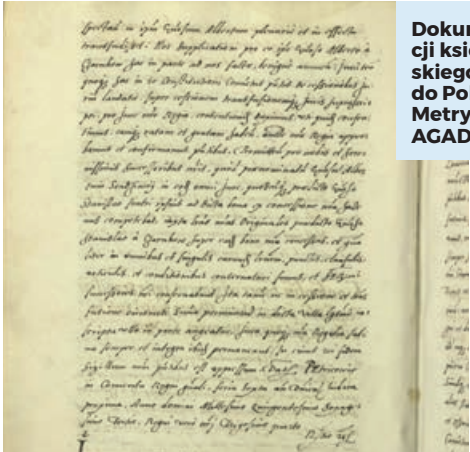
Podczas gdy sąsiedni władcy oświęcimscy coraz częściej spoglądali w stronę Królestwa Czech, książęta zatorscy obrali inny kurs. Postawili na dobre relacje z Królestwem Polskim. W 1456 roku książę Wacław I złożył hołd lenny królowi Kazimierzowi IV Jagiellończykowi, symbolicznie i politycznie wiążąc swoje księstwo z Koroną. To był jasny sygnał, że przyszłość tych ziem leży w granicach Królestwa Polskiego.

Wadowice ponownie znalazły się w granicach Królestwa Polskiego. Od tego momentu ich rozwój i tożsamość zaczęły kształtować się w ramach Korony.

Każde miasto ma swoje centrum dowodzenia. W Wadowicach przez wieki był nim rynek – miejsce decyzji, sporów i miejskiej codzienności.

To jeden z najbardziej przełomowych i bolesnych momentów w historii miasta. Wydarzenia wielkiej polityki odcisnęły się bezpośrednio na losach Wadowic.

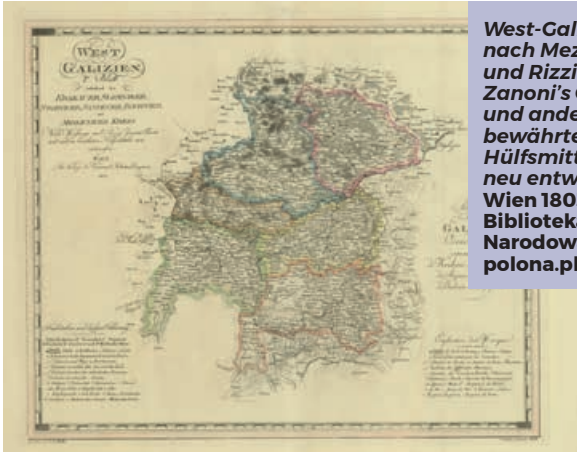
Drogi potrafią zmieniać bieg historii. W przypadku Wadowic jedna z nich dosłownie wyznaczyła nowy kierunek rozwoju miasta.

Dokument inkorporacji księstw oświęcimskiego i zatorskiego do Polski 23.03.1563 r., Metryka Koronna, AGAD Warszawa

Odlew pieczęci kancelaryjnej Wadowic, 1. poł. XVII w., Pracownia Nauk Pomocniczych Historii i Źródłoznawstwa w IH UJ, [w:] Wadowice. Dzieje miasta, tom I, red. K. Meus, Wadowice 2024

West-Galicien: nach Mezburg's und Rizzi Zanon's Charte und andern bewährten Hilfsmitteln neu entworfen, Wien 1803 r., Biblioteka Narodowa, polona.pl

Pierwsza Galicyjska Szosa Pocztowo-Handlowa w Wadowicach, ul. Lwowska, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Wadowice oficjalnie włączone do Królestwa Polskiego

Decyzją sejmu Rzeczypospolitej w 1564 roku zakończył się wieloletni proces wcielania księstwa zatorskiego do Korony. Wraz z nim Wadowice na dobre znalazły się w granicach Królestwa Polskiego. Jako „Królewskie Wolne Miasto Wadowice” zyskiwały kolejne przywileje, a od XVI do XVIII wieku dynamicznie rozwijał się miejski samorząd. Miasto posiadało własne władze – policyjne, podatkowe i sądownicze – co dawało mieszkańcom realny wpływ na codzienne życie i kierunek rozwoju Wadowic.

Pierwsza wzmianka o ratuszu na wadowickim rynku

Choć władze miejskie działały w Wadowicach najpewniej już w średniowieczu, ich pierwsza siedziba pozostaje tajemnicą. Dopiero XVII wiek przynosi konkretny ślad – pierwszą pewną wzmiankę o ratuszu w 1633 roku. Historycy przypuszczają, że był to niewielki, prawdopodobnie drewniany budynek stojący na rynku, choć niekoniecznie w jego samym centrum. Co ciekawe, na najstarszych planach miasta z końca XVIII wieku wciąż widoczny jest mały obiekt na rynku – być może właśnie dawny ratusz, niemal niezauważalny, ale kluczowy dla miejskiego życia.

Wadowice w Galicji, prowincji Cesarstwa Austriackiego

Lata konfederacji barskiej (1768–1772) okazały się dla Wadowic wyjątkowo trudne. Miasto zostało wyludnione i zrujnowane, a mieszkańców przygniatały coraz większe obciążenia podatkowe. Upadek konfederacji, przypieczętowany ingerencją sąsiednich mocarstw, doprowadził w 1772 roku do I rozbioru Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W jego wyniku Wadowice znalazły się poza granicami Polski – włączone do Cesarstwa Austriackiego jako część nowo utworzonej Galicji. Rozpoczął się zupełnie nowy rozdział w dziejach miasta.

Otwarcie wadowickiego odcinka Pierwszej Galicyjskiej Szosy Pocztowo-Handlowej Lwów–Wiedeń

Po pierwszym rozbiore Polski i utworzeniu prowincji Galicja, Wadowice zaczęły się wyraźnie przeobrażać. Przez samo serce miasta, w 1781 roku, poprowadzono ważny trakt łączący Wiedeń ze Lwowem. Od tej chwili zabudowa miejska koncentrowała się wzdłuż głównej osi komunikacyjnej biegnącej z zachodu na wschód. Szosa pocztowo-handlowa tchnęła w miasto nową energię – ułatwiła handel, komunikację i stała się jednym z kluczowych impulsów rozwoju Wadowic w pierwszej połowie XIX wieku.

Bezpieczeństwo miasta zawsze było sprawą wspólną. W Wadowicach szybko zrozumiano, że z ogniem trzeba walczyć razem.

Przekazanie straży pożarnej samochodu Fordson i motopompy przez Urząd Miasta, 16.05.1947 r., Muzeum Miejskie w Wadowicach

To był moment, w którym Wadowice wyraźnie awansowały na administracyjnej mapie regionu i weszły w nową rolę – miasta o znaczeniu ponadlokalnym.

Wadowice na mapie austriackiej z 2. poł. XVIII w., [w:] *Galicja na józefińskiej mapie topograficznej 1779–1783*, tom I, Kraków-Warszawa 2012–2022

Tu kończą się codzienne drogi, a zaczyna pamięć. Wadowicki cmentarz parafialny to miejsce, gdzie historia miasta spotyka się z losem jego mieszkańców.

Cmentarz parafialny przy Al. Matki Bożej Fatimskiej, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Budowa koszar sprawiła, że miasto zyskało wojskową rangę i nową rolę. Wojsko na stałe wpisało się w krajobraz Wadowic, zmieniając ich znaczenie i tempo rozwoju.

Budynek koszar wojskowych z 1. poł XIX w. przy ul. Lwowskiej, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

12

1785

Powstanie straży ogniowej, dziś Ochotniczej Straży Pożarnej

W 1785 roku decyzją władz miejskich powołano w Wadowicach straż ogniową. W 1867 roku przekształcono ją w Ochotniczą Straż Pożarną – trzecią taką jednostkę w województwie krakowskim i najstarszą na Podbeskidziu. Silnie związana z miastem, wspierana przez samorząd i mieszkańców, OSP stała się trwałym filarem bezpieczeństwa. Od 1964 roku strażacy mają swoją siedzibę przy ulicy Wojska Polskiego.

1819

Przeniesienie siedziby cyrkułu do Wadowic

Decyzją władz austriackich w 1819 roku siedziba cyrkułu została przeniesiona z Myślenic do Wadowic. Cyrkuł był wówczas podstawową jednostką administracyjną w Galicji – odpowiedzialnym za dzisiejszego powiatu, obejmującym sprawy urzędowe, sądowe i porządkowe. Wraz z nową funkcją administracyjną do miasta przeniesiono garnizon wojskowy, sąd obwodowy i utworzono gimnazjum. Wadowice stały się ważnym ośrodkiem zarządzania, bezpieczeństwa i edukacji, co wyraźnie podniosło ich rangę, wzmocniło prestiż i pobudziło rozwój gospodarczy.

1820

Założenie cmentarza parafialnego w Wadowicach

Nowy cmentarz parafialny powstał w 1820 roku poza zabudową Wadowic, zgodnie z reformami cesarza Józefa II, który nakazał przenoszenie nekropolii z dala od kościołów i domów. Już w 1822 roku teren ogrodzono murem i bramą, a w kolejnych latach był systematycznie powiększany. Dziś zajmuje około 3 hektarów i pozostaje pod opieką parafii pw. św. Piotra Apostoła – jako miejsce pamięci kolejnych pokoleń Wadowiczan.

1827

Budowa koszar wojskowych dla 56 Pułku Piechoty Cesarsko-Królewskiej Armii

Po przeniesieniu urzędu cyrkularnego do Wadowic ulokowano tu także pierwsze oddziały wojska. Już w 1823 roku pojawiły się formacje zapasowe 56. pułku piechoty. Kilka lat później, przy Gościńcu Cesarskim – głównej drodze Galicji, zaledwie kilkaset metrów od rynku – wybudowano w 1827 roku dla nich koszały. Dzięki obecności wojska Wadowice szybko zyskały strategiczne znaczenie i do połowy XIX wieku były najważniejszym punktem wojskowym zachodniej Galicji. Dziś dawny, trzykondygnacyjny budynek koszar uchodzi za jeden z najlepiej zachowanych tego typu obiektów w Polsce.

13

W dziejach Wadowic są wydarzenia, które zostawiły po sobie ciche, ale trwałe ślady. Jednym z nich była epidemia cholery.

Kapliczka nad potokiem Dąbrówka, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Zdrowie mieszkańców stało się sprawą miasta. XIX wiek otworzył w Wadowicach rozdział miejskiej opieki medycznej.

Pierwszy budynek szpitala powszechnego w Wadowicach przy drodze do Tomic (koniec XIX w.), E. Kotowiecki, „Wadowiccy lekarze”, Wadowice 1996

Miasto rosło, a wraz z nim liczba spraw do załatwienia. Wadowice doczekały się nowej siedziby władz.

Budynek magistratu, ok. 1925 r., Z. Kłobuch, Wadowicka Biblioteka Publiczna

Tu spotykają się losy żołnierzy z różnych krajów i epok. To cicha, ale wymowna karta dziejów miasta.

Cmentarz narodów w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

14
1831

Epidemia cholery

Wadowice i okolice w 1831 roku dotknęła epidemia cholery, a w kolejnych dziesięcioleciach także tyfusu, czerwonki i groźnej grypy zwanej „hiszpanką”. Ze względu na charakter chorób zmarłych chowano poza granicami miasta, zgodnie z cesarskim dekretem Józefa II. Wadowicki cmentarz choleryczny wyznaczono w rejonie dzisiejszej ulicy Niwy. Do dziś prawdopodobnym śladem po tamtych wydarzeniach pozostaje murowana kapliczka na skarpie nad potokiem Dąbrówka – cicha pamiątka jednego z najtrudniejszych okresów w historii miasta.

1833

Otwarcie pierwszego szpitala miejskiego w Wadowicach

Przy Gościńcu Zatorskim, tuż naprzeciwko szpitala wojkowego, w 1833 roku otwarto pierwszy szpital dla mieszkańców Wadowic. Przez dziesięciolecie był miejscem, w którym leczono, ratowano i przywracano do sił. Dopiero pod koniec XIX wieku jego rolę przejął nowy, większy gmach w sąsiedztwie klasztoru Karmelitów Bosych – znak wkraczania miasta w epokę nowoczesnej opieki zdrowotnej.

1846

Otwarcie budynku magistratu w Wadowicach

Rosnąca liczba mieszkańców oraz coraz ważniejsza rola administracyjna miasta sprawiły, że w 1846 roku w centrum Wadowic wzniesiono nową siedzibę władz miejskich. Po północnej stronie rynku powstał murowany gmach magistratu, który szybko stał się sercem miejskiego życia. Mieściły się tu nie tylko władze Wadowic, ale także Sąd Powiatowy, Gimnazjum oraz publiczna szkoła główna. To właśnie stąd przez lata zapadały decyzje kształtujące rozwój miasta.

1849

Założenie cmentarza wojkowego

Cmentarz wojkowy założono w 1849 roku na potrzeby epidemicznego szpitala wojkowego. Spoczęli tu żołnierze różnych narodowości z armii Habsburgów oraz zmarli w czasie I wojny światowej. W 1915 roku nekropolia została włączona do systemu cmentarzy wojennych Austro-Węgier jako Cmentarz Wojenny nr 473. Później chowano tu także poległych w walkach o granice Polski, a po II wojnie światowej – żołnierzy sowieckich i niemieckich. Przez lata zaniedbany, na początku XXI wieku cmentarz został odnowiony i dziś znów przypomina o burzliwej historii miasta.

Miasto szybko zyskało opinię ważnego ośrodka edukacyjnego. Nauka w Wadowicach dawała realną szansę na zmianę losu.

Profesorowie i uczniowie gimnazjum, 2. poł. XIX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Czasem o randze miasta decyduje jeden podpis – i determinacja jednego człowieka. Dla Wadowic takim momentem był rok 1876.

Ogródek sądowy z widokiem na Sąd Obwodowy, z nieistniejącym już pomnikiem J. Bauma Ritter von Appelshofen, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Była symbolem różnorodności, kultury i duchowego życia miasta. Jej historia to jedna z najbardziej poruszających kart w dziejach Wadowic.

Synagoga w Wadowicach, I. 30. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Od tej pory świat stał się bliższy. Kolej połączyła Wadowice z resztą Galicji i Monarchii Austro-Węgierskiej.

Dworzec kolejowy w Wadowicach, XIX/XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Założenie cesarsko-królewskiego Gimnazjum Humanistycznego

Po ponad 30 latach starań w 1866 roku otwarto w Wadowicach Gimnazjum Humanistyczne. Do 1895 roku była to jedyna polska szkoła średnia w Galicji na zachód od Krakowa i często jedyna szansa na maturę oraz dalsze studia dla młodzieży z okolicznych powiatów. Wysoki poziom nauczania potwierdzają losy jego absolwentów, m.in. św. Józefa Bilczewskiego, gen. Waleriana Czumy, pisarza Emila Zegadłowicza i Karola Wojtyły – św. Jana Pawła II. Początkowo szkoła działała w budynku magistratu, a w 1875 roku zyskała własną siedzibę.

Utworzenie Sądu Obwodowego w Wadowicach

W latach 70. XIX wieku Józef Baum Ritter von Appelshofen konsekwentnie zabiegał o to, by w Wadowicach powstała siedziba Sądu Obwodowego. Wykorzystując swoje kontakty w Wiedniu i we Lwowie, a także bliskie relacje z ministrem ds. Galicji, doprowadził do realizacji tego ambitnego planu. Starania przyniosły efekt, gdy Prezydium c.k. Sądu Krajowego – za zgodą cesarza – zatwierdziło w 1876 roku utworzenie sądu w Wadowicach. Miasto awansowało do rangi najważniejszego ośrodka sądowniczego na zachód od Krakowa. Pod jego jurysdykcję trafił Sąd Powiatowy w Wadowicach oraz jedenaście sądów mu podległych. Na przełomie XIX i XX wieku odbywały się tu głośne procesy, które przyciągały uwagę nie tylko Galicji, ale i całej Europy.

Rozpoczęcie budowy synagogi w Wadowicach

W Wadowicach w latach 1885–1889 powstała synagoga zaprojektowana przez wybitnego, bielskiego architekta Karola Korna. Był to okazały, eklektyczny budynek z kopułą zwieńczoną tablicami Dekalogu i prostym, eleganckim wnętrzem. Synagoga była ważnym miejscem życia religijnego i kulturalnego miasta – w 1937 roku odbył się tu koncert słynnego kantora Mojsze Kusewickiego, w którym uczestniczył młody Karol Wojtyła. W 1939 roku Niemcy spalili bożnicę, a rok później jej ruiny wysadzili i rozebrali. W latach 50. XX wieku na miejscu synagogi powstało przedszkole, na którego elewacji w 1989 roku umieszczono tablicę upamiętniającą, zamordowaną w czasie wojny, wadowicką społeczność żydowską.

Budowa dworca Kolei Północnej Cesarza Ferdynanda

W drugiej połowie XIX wieku Wadowice zostały włączone do sieci kolejowej Galicji i Austro-Węgier, otwierając miasto na Kraków, Lwów, a nawet Wiedeń. W 1887 roku na nowo wybudowaną stację wjechał pierwszy pociąg. W budynku dworca znalazły się poczekalnie dla podróżnych, telegraf oraz mieszkania służbowe dla kolejarzy. Rok później zaplecze techniczne uzupełniły wieża ciśnienia i żurawie do napełniania parowozów. Trasa kolejowa, poprowadzona z dzisiejszej Bielska-Białej przez Wadowice do Kalwarii Zebrzydowskiej i dalej do Krakowa, pozostaje ważnym szlakiem komunikacyjnym regionu.

Gimnastyka, wspólnota i idea działania razem. Tak zaczęła się historia wadowickiego „Sokoła”.

Pocztówka z siedzibą TG „Sokół”, dziś ul. Teatralna, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

1887

Założenie gniazda Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”

W 1887 roku w Wadowicach powstało gniazdo Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” – organizacji, która łączyła sport z wychowaniem patriotycznym. Dwa lata później wzniesiono jego siedzibę według projektu znanego, krakowskiego architekta Teodora Talowskiego. Na zajęcia uczęszczali uczniowie miejscowych szkół, biorąc udział nie tylko w ćwiczeniach gimnastycznych, ale także w chórze, kole dramatycznym i licznych sekcjach tematycznych. Tuż przed I wojną światową przy „Sokole” powstała Sokola Drużyna Polowa, która we wrześniu 1914 roku została włączona w struktury Legionów Polskich. Dla wielu młodych Wadowiczian była to szkoła aktywności, odpowiedzialności i służby.

Z inicjatywy mieszczan powstała przestrzeń, w której kultura i aktywność społeczna spotykały się na co dzień.

Budynek Czytelni Mieszczańskiej w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

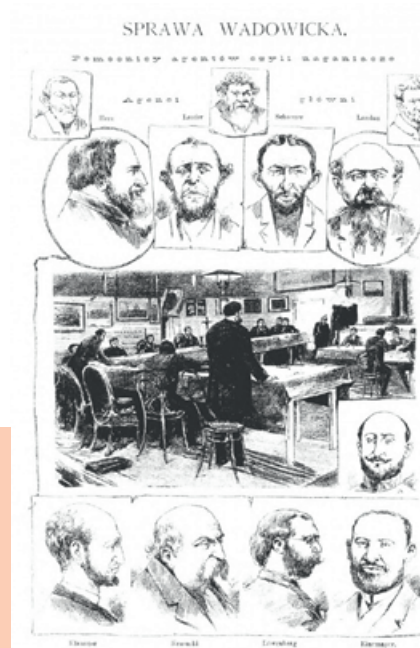
1889

Powstanie Czytelni Mieszczańskiej

Czytelnia Mieszczańska powstała w 1889 roku z inicjatywy lokalnych kupców i rzemieślników. Jej głównym celem była nie tylko „towarzyska zabawa”, ale także „staranie się o podniesienie oświaty” wśród mieszkańców miasta. Szybko stała się jednym z najważniejszych ośrodków życia społecznego i kulturalnego Wadowic. W lokalu Czytelni udostępniano czasopisma polityczne, literackie i naukowe, prowadzono bibliotekę ze szczególnym uwzględnieniem literatury polskiej, organizowano odczyty i popularne wykłady. Ważne miejsce zajmowały także koncerty, deklamacje, przedstawienia teatru amatorskiego oraz liczne zabawy i gry towarzyskie. Członkowie uczestniczyli również we wspólnych wycieczkach. W 1907 roku Czytelnia zyskała własną siedzibę przy ul. Krakowskiej 8. Mieściły się tam biblioteka z czytelnią, sala teatralna i balowa oraz kręgielnia. Szczególną popularnością cieszyło się koło teatralne, którego spektakle prezentowano nie tylko w Wadowicach, ale także w okolicznych miejscowościach.

Tak dużego procesu wadowicki sąd jeszcze nie widział. Sprawa emigracyjna na miesiące zdominowała życie miasta.

Portrety oskarżonych i rysunek sali rozpraw z tzw. procesu emigracyjnego, „Biesiada Literacka” t.29, nr 13-28.03.1890 r.

1889

Początek Słynnego Procesu Emigracyjnego

Przez cztery miesiące na przełomie 1889/1890 roku w wadowickim Sądzie Obwodowym toczył się tzw. „proces emigracyjny”, szeroko opisywany w prasie. Na ławie oskarżonych zasiadło 66 członków grupy przestępczej kierowanej przez Jakuba Klausnera z Oświęcimia, która przez lata oszukiwała osoby marzące o wyjeździe do pracy w USA. Zainteresowanie sprawą było tak ogromne, że rozprawy przeniesiono do największej sali w mieście – siedziby „Sokoła”. Mimo skali afery proces zakończył się jedynie częściowym sukcesem prokuratury, a orzeczone kary miały głównie symboliczny charakter.

To tutaj duchowość Karmelu znalazła swoją przestrzeń – na uboczu miasta, ale blisko jego mieszkańców.

Klasztor Karmelitów Bosych „na Górze”, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1892

Przybycie Ojców Karmelitów Bosych do Wadowic

W 1892 roku, Karmelici Bosi z klasztoru w Czernej wybrali Wadowice na miejsce swojej nowej fundacji. Na tzw. Górze, przy dzisiejszej ulicy Karmelickiej, wykupiono teren pod budowę klasztoru i kościoła. Prace zakończono w 1899 roku uroczystą konsekracją świątyni. Zakonnicy szybko zaznaczyli swoją obecność w życiu miasta, angażując się w działalność duszpasterską i społeczną. Z wadowickim „Karmelem” związani byli m.in. o. Józef Rybka oraz św. Rafał Kalinowski – postaci ważne dla historii zakonu i duchowego dziedzictwa Wadowic.

Każda wspólnota potrzebuje miejsca pamięci. Powstała nekropolia, która na trwałe wpisała się w historię miasta i jego kulturowy krajobraz.

Cmentarz żydowski przy ul. Wojska Polskiego, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1892

Założenie cmentarza żydowskiego

Po wieloletnich staraniach Gmina Żydowska w 1892 roku założyła cmentarz położony tuż za nekropolią wojskową. Przy wejściu znajdował się dom przedpogrzebowy *Beit Tahara* oraz dom dozorczy, a sprawami pochówku zajmowało się bractwo *Chewra Kadisza*. Na kirkucie chowano mieszkańców Wadowic i okolic, a także żołnierzy wyznania mojżeszowego związanych z miejscowym garnizonem. Cmentarz przetrwał okres okupacji niemieckiej w niemal nienaruszonym stanie i po 1945 roku został odrestaurowany, pozostając ważnym miejscem pamięci żydowskiej społeczności miasta.

Pojawienie się Nazaretanek zmieniło codzienne życie wielu Wadowiczian. Ich obecność szybko stała się nieocenioną pomocą.

Dom Opatrzności Bożej Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu, dziś ul. Lwowska, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

1896

Przybycie Sióstr Nazaretanek

Nazaretanki, które przybyły do Wadowic w 1896 roku, prowadziły ochronkę dla dzieci, pracowały w miejskim szpitalu i organizowały pracownie haftu, robót kościelnych oraz trykotarstwa, połączone z internatem dla dziewcząt. Z ich inicjatywy powstała także zawodowa szkoła krawiecka, dająca młodym kobietom szansę na zdobycie konkretnego zawodu. Od 1990 roku Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu prowadzi w Wadowicach Dom Pomocy Społecznej, kontynuując swoją misję służby i wsparcia lokalnej społeczności.

Gdy miasto rosło, rosły też potrzeby mieszkańców. Pod koniec XIX wieku Wadowice zrobiły ważny krok w stronę nowoczesnej opieki zdrowotnej.

Nieistniejące zabudowania szpitala przy ul. Karmelickiej, Muzeum Miejskie w Wadowicach

1896

Otwarcie nowej siedziby szpitala w Wadowicach

Nowy kompleks szpitalny przy dzisiejszej ulicy Karmelickiej powstał w 1896 roku, gdy dotychczasowy obiekt przy ulicy Wojska Polskiego przestał spełniać swoje funkcje. Piętrowy budynek mieścił sale dla 41 pacjentów, salę operacyjną, kaplicę i administrację, a obok działał pawilon zakaźny z 20 łóżkami. Zaplecze uzupełniały kuchnia, pralnia i dom pogrzebowy. Opiekę nad pacjentami sprawowało dwóch lekarzy: prymariusz, pełniący funkcję dyrektora szpitala i prowadzący oddział męski, oraz sekundariusz – lekarz miejski odpowiedzialny za oddział kobiecy. Budynek szpitalny służył mieszkańcom przez ponad sto lat. W 2017 roku został opuszczony z powodu złego stanu technicznego, a po przeniesieniu działalności do nowego obiektu po drugiej stronie ulicy – rozebrany w 2023 roku.

Pod koniec XIX wieku miasto postawiło na rozwój edukacji. Wadowice stworzyły solidne warunki do nauki dziewcząt.

Szkoła Wydziałowa Żeńska im. ces.-króla Franciszka Józefa I, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

1899

Początek budowy Szkoły Wydziałowej Żeńskiej im. ces.-króla Franciszka Józefa I

Dynamiczny rozwój oświaty i szybki wzrost liczby uczniów sprawiły, że władze Wadowic zdecydowały się na budowę nowej, okazałej szkoły. Prace projektowe ruszyły w połowie lat 90. XIX wieku, a w konkursie architektonicznym uczestniczył m.in. urodzony w Wadowicach wybitny architekt Franciszek Mączyński. Wzniesiony w latach 1899–1901 dwupiętrowy budynek szkoły mieścił 18 pomieszczeń, z czego 10 przeznaczono na sale lekcyjne. Po II wojnie światowej obiekt rozbudowano, a dziś w jego murach działają Szkoła Podstawowa nr 2 im. Marii Konopnickiej oraz Ognisko Pracy Pozaszkolnej – kontynuując edukacyjną tradycję tego miejsca.

Elektryczność zmieniła codzienność miasta. Wraz z początkiem XX w. Wadowice wkroczyły w erę nowoczesności.

Pracownicy elektrowni, 1917 r., Muzeum Miejskie w Wadowicach

22

1906

Otwarcie elektrowni miejskiej

Pod koniec 1905 roku władze miasta rozpoczęły budowę elektrowni, podpisując umowę z firmą z Wiednia. Zakład otwarto w 1906 roku, a już rok później z energii elektrycznej korzystało 147 odbiorców na terenie gminy. Była to jedna z pierwszych elektrowni miejskich w Galicji i wyraźny znak cywilizacyjnego skoku Wadowic na przełomie XIX i XX wieku. Elektryfikacja stała się solidnym fundamentem dalszego rozwoju miasta – szczególnie przemysłu – zarówno tuż przed I wojną światową, jak i w pierwszych latach po jej zakończeniu.

Piłka nożna szybko stała się czymś więcej niż tylko grą. Wadowice dołączyły do sportowej mapy regionu.

Drużyna Skawa I z Wadowic (w czapeczkach) i Cracovia Juniores, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

1907

Powstanie Miejskiego Klubu Sportowego „Skawa” Wadowice

Miejski Klub Sportowy „Skawa” Wadowice założyli w 1907 roku lokalni rzemieślnicy, którzy postawili na sport i młodzież. Klub działał według własnego statutu i opierał się głównie na uczniach i czeladnikach miejscowych warsztatów. Jego powstanie było możliwe dzięki rosnącemu swobodom obywatelskim w Austro-Węgrzech oraz szybko rosnącej popularności piłki nożnej. Rozwój wadowickiego sportu przeżył wybuch I wojny światowej. Wielu młodych zawodników trafiło na front, a mecze rozgrywano jedynie między lokalnymi drużynami. Prawdziwe odrodzenie piłki nożnej w Wadowicach nastąpiło dopiero po 1918 roku.

Na jeden moment Wadowice przyciągnęły uwagę całej Galicji. Stały się miejscem spotkania nowoczesności, pomysłów i regionalnego potencjału.

Plakat do wystawy rolniczo-przemysłowej, Muzeum Miejskie w Wadowicach

1907

Wystawa rolniczo-przemysłowa w Wadowicach

W 1907 roku nowy gmach Wydziałowej Szkoły Żeńskiej na chwilę zamienił się w centrum nowoczesności. Na wystawę rolniczo-przemysłową przybyły tysiące gości z całej Galicji. Uroczystego otwarcia dokonał hrabia Stefan Bobrowski, a zaraz po oficjalnych przemówieniach zwiedzający ruszyli między stoiska. Ekspozycję podzielono na kilka działów – od rękodzieła i sztuki stosowanej po artystyczną reprodukcję. Prawdziwe tłumy przyciągała jednak część poświęcona przemysłowi i nowym technologiom. Swoje osiągnięcia prezentowały nie tylko lokalne przedsiębiorstwa, szkoły i towarzystwa, lecz także firmy z Krakowa i spoza Galicji. Wadowice pokazały się wtedy jako miasto otwarte, ambitne i gotowe na przyszłość.

Na wzgórzu, z dala od miejskiego zgiełku, powstało miejsce do nauki i wychowania. „Kopiec” otworzył nowy rozdział w historii regionalnej oświaty.

Collegium Marianum Księży Pallotynów w Kleczy Dolnej, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

1909

Wybudowanie Collegium Marianum Księży Pallotynów w Kleczy Dolnej

Na początku XX w. ks. Alojzy Majewski zakupił tereny na wzgórzu zwanym „Kopcem”, na granicy Wadowic i Kleczy Dolnej. To właśnie tam, w 1909 roku, powstał pierwszy w Polsce dom pallotyński oraz męskie gimnazjum – Collegium Marianum. Pierwsi uczniowie rozpoczęli naukę już we wrześniu tego samego roku. W latach 20. XX wieku Pallotyni rozbudowali ośrodek na „Kopcu”. Pod koniec dekady gimnazjum kształciło około 200 wychowanków i dysponowało niewielkim internatem, stając się ważnym ośrodkiem edukacyjnym dla młodzieży z regionu. Od 2020 roku TDJ Foundation wspólnie z Pallotynami z Kleczy Dolnej zaczęła realizować marzenia o otwartym miejscu edukacji tworząc na „Kopcu” Campus Bemke.

23

Ryk silników, kurz na drogach i nazwiska, które przeszły do historii motoryzacji. Wadowice znalazły się na trasie jednego z najbardziej widowiskowych rajdów Europy.

Jeden z samochodów biorących udział w rajdzie „I Jazda Księcia Henryka”, Allgemeine Automobil-Zeitung, 21 Juni 1908, s. 2, ANNO

Od prostych opłatków do słodkiej marki znanej daleko poza granicami Polski. Tak zaczęła się cukiernicza historia Wadowic.

Fabryka Opłatków i Andrutów MAFO, pocz. XX w., Muzeum Miejskie w Wadowicach

To zielone miejsce rosło razem z miastem. Park Miejski w Wadowicach to ponad sto lat historii spacerów, spotkań, muzyki i miejskiego oddechu.

Kopiec w Parku Miejskim im. A. Mickiewicza, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Dworzec pełen ludzi, miasto w chorągwiach i goście, o których mówiła cała Galicja. Wadowice przeżyły prawdziwe cesarskie poruszenie.

Wizyta arcyksięcia Karola Habsburga (szósty z prawej) i jego żony Zyty w Balicach w 1912 r., NAC

1909

1909

1912

1912

Rajd automobilowy z Berlina przez Wadowice do Monachium

Rajd pod nazwą „II Jazda Księcia Henryka” był spektakularnym wydarzeniem w europejskim sporcie automobilowym. Wyścig wystartował 10 czerwca 1909 roku w Berlinie, a jego trasa prowadziła przez drogi zachodniej Galicji. Odświętnie przystrojone Wadowice, były świadkiem przejazdu ponad stu samochodów. Wśród uczestników znaleźli się pionierzy motoryzacji: Ferdynand Porsche, Ettore Bugatti i Wilhelm Opel, a także sam książę Henryk Pruski, witany w Wadowicach z wojskowymi honorami przez dowództwo 56. pułku piechoty.

Początek Zakładów Przemysłu Cukierniczego „Skawa”

Historia fabrycznego cukiernictwa w Wadowicach sięga 1909 roku, gdy miejscowy organista założył niewielką fabrykę opłatków. W okresie międzywojennym zakład działał jako Małopolska Fabryka Andrutów i Opłatków (MAFO), a podczas II wojny światowej został przejęty przez Niemców i produkował m.in. keksy i andruty. Po wojnie przedsiębiorstwo upaństwowiono i przeniesiono do nowej siedziby przy ulicy dra J. Putka. W 1982 roku usamodzielniało się jako Zakłady Przemysłu Cukierniczego „Skawa” w Wadowicach. Do dziś jednym z najbardziej rozpoznawalnych wyrobów firmy pozostaje trójkątny wafelek czekoladowy „Elitesse”, znany także poza granicami Polski.

Otwarcie Parku Miejskiego im. Adama Mickiewicza

Park Miejski powstał w latach 1905–1912 na wzgórzu „Górnica”, na terenach zakupionych przez Radę Miejską. Od początku był miejscem spacerów i wypoczynku mieszkańców. Już przed I wojną światową zyskał charakterystyczną drewnianą willę – tzw. szwajcarkę i kapliczkę, a po odzyskaniu niepodległości – altany oraz muszlę koncertową. W 1934 roku urządzono fontannę i usypano Kopiec A. Mickiewicza, najwyższy punkt miasta (317 m n.p.m.). Po okresie powojennego zaniedbania park został odnowiony po 1990 roku, a największą modernizację przeszedł w latach 2018–2019. Dziś to jedno z najbardziej lubianych miejsc Wadowic – zielone serce miasta, łączące historię, kulturę i przyrodę.

Wizyta arcyksięcia Karola Habsburga i arcyksiężnej Zyty w Wadowicach

W kilka miesięcy po ślubie arcyksiążę Karol Habsburg wraz z małżonką Zytą odwiedzili Wadowice. Najpierw, porannym pociągami 19 marca 1912 roku, na dworzec dotarła arcyksiężna, witana przez starostę Antoniego Pogłódowskiego. Kilka godzin później przyjechał arcyksiążę Karol – spotkanie małżonków na stacji było jednym z najbardziej komentowanych momentów dnia. Miasto przybrało odświętną oprawę. Ulice ozdobiono flagami, a wieczorem zaplanowano iluminację budynków. W kamienicy adwokata dra Józefa Korna odbyło się oficjalne powitanie z udziałem władz cywilnych, wojskowych, duchowieństwa oraz przedstawicieli społeczności żydowskiej. Arcyksiążę nie krył zaskoczenia skalą i serdecznością przyjęcia – Wadowice na jeden dzień znalazły się w samym centrum monarchii.

Zaczął się od ciekawości świata i potrzeby działania. Wadowice szybko dołączyły do skautowej mapy Europy.

Członkowie Wadowickiej Drużyny Skautowej im. St. Żółkiewskiego, Muzeum Miejskie w Wadowicach

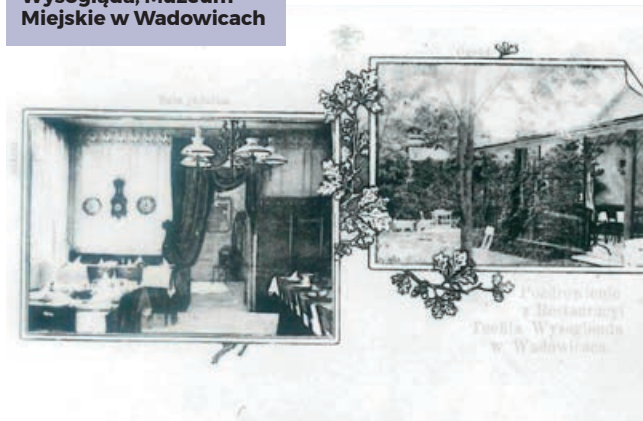
Z miasta wyruszyli jako druhowie „Sokoła”. Wrócili już jako żołnierze walczący o niepodległość.

Koszary 56 Pułku Piechoty c.k. armii przy Gościńcu Cesarskim, Muzeum Miejskie w Wadowicach

To był jeden z tych dni, kiedy Wadowice znalazły się w centrum wydarzeń o znaczeniu ogólnonarodowym.

Wnętrze Hotelu Teofila Wysogłada, Muzeum Miejskie w Wadowicach

Od pierwszego kinoteatru do współczesnej sali kinowej – film od ponad stu lat ma swoje miejsce w Wadowicach.

Siedziba pierwszego wadowickiego kina w Hotelu Teofila Wysogłada, Muzeum Miejskie w Wadowicach

Powstanie I Wadowickiej Drużyny Skautowej im. Stanisława Żółkiewskiego

Moda na skauting, która ogarnęła Europę na początku XX wieku, dotarła także do Wadowic. Już w 1912 roku przy miejscowym gimnazjum powstał pierwszy zastęp skautów, działający w ramach koła sportowego. Z tej niewielkiej grupy w 1913 roku wyrosła I Wadowicka Drużyna Skautowa im. Stanisława Żółkiewskiego. Jej siedziba mieściła się w budynku ówczesnej Rady Powiatowej i Powiatowej Kasy Oszczędności przy ulicy Lwowskiej. Drużyna szybko stała się ważnym miejscem wychowania młodzieży – uczyła samodzielności, odpowiedzialności i pracy zespołowej, przygotowując młodych Wadowiczian do aktywnego udziału w życiu społecznym.

Wybuch I wojny światowej i wymarsz strzelców z Wadowic do Legionów Piłsudskiego

9 września 1914 roku Wadowice stały się sceną jednego z najważniejszych wydarzeń patriotycznych w swojej historii. W klasztorze Karmelitów Bosych, o. Józef Rybka wygłosił poruszające przemówienie, po którym ok. 700 członków Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół” złożyło uroczystą przysięgę. Stąd ruszyli do Bochni, by zasilić 3 Pułk Piechoty Legionów Polskich. Już w 1909 roku władze austriackie dopuściły tworzenie związków strzeleckich, a wadowicki „Sokół” stopniowo przestawał się z gimnastyki na szkolenie wojskowe, powołując Stałe Drużyny Polowe. W chwili wymarszu wadowicki batalion liczył około 530 żołnierzy. Podczas wojny „Sokoli” z Wadowic walczyli głównie w 3 Pułku II Brygady Legionów Polskich, najpierw pod dowództwem gen. Karola Trzaski-Durskiego, a później płk. Józefa Hallera. Dla wielu z nich był to początek drogi, która prowadziła nie tylko na front, ale też ku odrodzonej Polsce.

Wadowice na trasie marszu oddziałów Józefa Piłsudskiego do Kęt

Po południu, 23 stycznia 1915 roku, przez Wadowice przejeżdżał Józef Piłsudski, zmierzający wraz z oddziałami Legionów w kierunku Kęt. Komendant podróżował samochodem w towarzystwie Walerego Sławka i Kazimierza Sosnkowskiego. Wraz z dowództwem brygady do miasta wkroczyły również oddziały piechoty i kawalerii oraz orkiestra legionowa, przyciągając uwagę mieszkańców. Na wadowickim rynku Piłsudski pozdrowił zgromadzonych i odebrał defiladę legionistów. Następnie, na zaproszenie władz miejskich, udał się do Kasyna Urzędniczego przy ulicy Lwowskiej, gdzie wzniósł toast i wpisał się do książki pamiątkowej. To wydarzenie na trwałe zapisało się w pamięci miasta.

Założenie Kinoteatru Teofila Wysogłada

Wszystko zaczęło się w 1915 roku przy ulicy Lwowskiej 16, gdy Teofil Wysogład otworzył kinoteatr – miejsce, które na długie lata stało się dla Wadowiczian oknem na świat. To właśnie tutaj wielu mieszkańców po raz pierwszy zobaczyło ruchome obrazy i doświadczyło magii kina. Przez kolejne dziesięciolecia kino towarzyszyło codziennemu życiu miasta. Na ekranie pojawiały się wielkie filmowe opowieści, takie jak „Quo vadis”, „Ostatnie dni Pompei” czy „Kleopatra”, a wspólne seanse zapadały w pamięć całych pokoleń. W latach 50. kino przyjęło nazwę „Szarotka”. Od 2003 roku jego kontynuacją jest Kino „Centrum” przy ulicy Teatralnej – nowe miejsce, które przejęło rolę dawnego kinoteatru i nadal łączy mieszkańców przed ekranem.

Po latach wojny i niepewności miasto znów znalazło się tam, gdzie od zawsze było jego miejsce – w odrodzonej Polsce.

Żołnierze 56 Pułku Piechoty ck na froncie wojennym, Muzeum Miejskie w Wadowicach

Cichy majowy wieczór, zwyczajne mieszkanie i narodziny, które z czasem miały zmienić świat. Wszystko zaczęło się właśnie tutaj, w Wadowicach.

Dom rodzinny Jana Pawła II, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Wadowicka „Druciarnia” – miejsce pracy i wielkich zmian. Jedna fabryka, kilka rozdziałów historii miasta.

Pracownicy Kombinatu Urządzeń Mechanicznych Bumar-Łabędy, Wadowicka Biblioteka Publiczna

Są miejsca, przy których miasto na chwilę milknie. To tam pamięć o tych, którzy oddali życie za wolność, trwa najdłużej.

Odsłonięcie Pomnika Poległych Żołnierzy 12 Pułku Piechoty, 11.11.1928 r., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Koniec I wojny światowej. Wadowice w niepodległej Polsce

Jesienią 1918 roku, wraz z upadkiem Monarchii Austro-Węgierskiej, również w Wadowicach rozpoczęło się przejmowanie władzy przez Polaków. W październiku dowództwo nad garnizonem objął kpt. Franciszek Alter, co symbolicznie otworzyło nowy rozdział w dziejach miasta. Pozostający w mieście żołnierze oraz ochotnicy utworzyli załążek 1 Batalionu Pułku Ziemi Wadowickiej, a z polskich jeńców wojennych sformowano około 150-osobowy oddział pod dowództwem por. Jana Szczepkowskiego. Wkrótce do Wadowic wrócił także 56 Pułk Piechoty cesarsko-królewski. Te formacje stały się podstawą 12 Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej, jednego z symboli odradzającej się niepodległości.

Narodziny Karola Wojtyły, przyszłego św. Jana Pawła II

18 maja 1920 roku, tuż po godzinie 17.00, w Wadowicach urodził się Karol Józef Wojtyła. Przyszedł na świat w niewielkim, dwupokojowym mieszkaniu przy ulicy Kościelnej 7, wynajmowanym przez rodzinę Wojtyłów w kamienicy należącej do żydowskiego kupca Chieła Bałamutha. Z okien mieszkania rozciągał się widok na brukowaną uliczkę Kościelną oraz parafialny kościół z zegarem słonecznym i słowami „Czas ucieka, wieczność czeka”. Ten obraz – prosty i codzienny – na zawsze pozostał związany z dzieciństwem Karola Wojtyły i jego pamięcią o rodzinnym mieście. To tutaj zaczęła się droga, która zaprowadziła go daleko w świat, ale sercem zawsze prowadziła z powrotem do Wadowic.

Powstanie „Wadowickiego Przemysłu Drucianego”

Historia Bumaru w Wadowicach to dzieje jednego z najważniejszych zakładów przemysłowych miasta, potocznie zwanego „Druciarnią”. Produkowano tu sprężyny i urządzenia mechaniczne dla różnych gałęzi przemysłu. W 2003 roku firma obchodziła 80-lecie istnienia, podkreślając swoją silną pozycję w lokalnej historii. W 1971 roku zakład włączono do Kombinatu Urządzeń Mechanicznych Bumar-Łabędy w Gliwicach, stając się częścią państwowego koncernu. W sierpniu 1980 roku w „Druciarni” wybuchły protesty pracownicze – jedne z pierwszych w mieście. Załoga domagała się podwyżek i niezależnych związków zawodowych. Strajki zakończyły się ustępstwami władz i powołaniem pierwszego w Wadowicach Komitetu Założycielskiego NSZZ. Po transformacji ustrojowej zakład przekształcono w FUMIS-Bumar Wadowice, jednak w 2012 roku fabryka została zamknięta. Choć produkcja ustała, „Druciarnia” pozostała ważnym rozdziałem w historii miasta i pracy kilku pokoleń Wadowiczan.

Odsłonięcie Pomnika Poległych Żołnierzy 12 Pułku Piechoty

Z inicjatywy dowódcy 12 Pułku Piechoty, ppłk. Józefa Stefana Ćwiertniaka, przy wsparciu wojska, władz miasta i mieszkańców powstał pomnik – wspólne dzieło pamięci. Stworzono go z potrzeby uczczenia żołnierzy poległych w walce o niepodległość. Obelisk zaprojektowany przez Józefa Jurę stanął przed koszarami przy ulicy 3 Maja i został uroczystie odsłonięty 11 listopada 1928 roku. Od tamtej chwili stał się sercem lokalnych uroczystości patriotycznych. To miejsce, przy którym kolejne pokolenia zatrzymują się, by pamiętać o ofierze żołnierzy i historii, która ukształtowała miasto. W 2024 roku wykonano renowację pomnika przywracając mu pierwotny wygląd.

Tego dnia Wadowice znalazły się w samym centrum uwagi. Przyjazd prezydenta niepodległej Polski poruszył całe miasto.

Powitanie prezydenta I. Mościckiego na wadowickim rynku, 25.07.1929 r., Muzeum Miejskie w Wadowicach

Był to jubileusz nie tylko twórczości, ale i więzi między miastem, a jego poetą. Wadowice przez dwa dni oddawały hołd Emilowi Zegadłowiczowi.

Jubileusz 25-lecia pracy twórczej E. Zegadłowicza w parku w Gorzeniu Górnym, 4.06.1933 r., obok poety żona Maria, NAC

To była inwestycja, która szybko ułatwiła codzienność mieszkańców. Wadowice zrobiły krok do przodu.

Budowa zbiornika wyrównawczego w Parku Miejskim, Muzeum Miejskie w Wadowicach

Ten wrzesień na zawsze zmienił rytm miasta i codzienne życie jego mieszkańców. Wojna dotarła także do Wadowic.

Niemieccy żołnierze na dzisiejszej ul. Lwowskiej, Muzeum Miejskie w Wadowicach

1929

1933

1934

1939

Wizyta prezydenta Ignacego Mościckiego w Wadowicach

Wadowice, 25 lipca 1929 roku, gościły prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego. Od rana miasto przygotowywało się na to wydarzenie – wznoszono bramy triumfalne, dekorowano domy, a rynek nabierał świątecznego charakteru. W południe na głównym placu zgromadzili się mieszkańcy, harcerze, członkowie „Sokoła” i „Strzelca”, duchowieństwo oraz kompania honorowa 12 Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej. Prezydent odebrał raport dowódcy pułku i wysłuchał powitalnego przemówienia burmistrza Teofila Kluka. Wizyta przebiegła w atmosferze patriotyzmu i lokalnej dumy. Dla wielu Wadowiczian było to wyjątkowe spotkanie z głową państwa – chwila, która na długo pozostała w pamięci miasta.

Jubileusz 25-lecia pracy twórczej Emila Zegadłowicza

Na początku czerwca 1933 roku Wadowice uczciły 25 lat twórczości Emila Zegadłowicza. Miasto świętowało jubileusz artysty, który swoją literaturą mocno wpisał się w jego historię. W sali Rady Miejskiej pisarz otrzymał tytuł honorowego obywatela miasta, a jedna z ulic została nazwana jego imieniem. Uroczystości przeniosły się także do Gorzenia Górnego, rodzinnego domu Zegadłowicza. W parku dworskim młodzież wystawiła „Sobótkę” Jana Kochanowskiego, a wieczorem na okolicznych wzgórzach zapłonęły tradycyjne ogniska. Na pamiątkę jubileuszu wydano widokówki oraz tom poezji „Pokosy” – cichy ślad literackiego święta, które na długo pozostało w pamięci miasta.

Powstanie Wadowickich Wodociągów

Jeszcze na początku XX wieku większość Wadowiczian korzystała z potoków, studni i sadzawek. Istniejące od końca XIX wieku drewniane rury doprowadzały wodę jedynie do kilku budynków i basenu przeciwpożarowego na rynku. Sytuacja zmieniła się w 1934 roku, kiedy zakończono budowę nowoczesnego wodociągu miejskiego. Powstała stacja pomp, studnie zasilające i rurociąg tłoczny, a w kolejnych latach sieć była systematycznie rozbudowywana. Po wojnie wodociągi zostały uporządkowane organizacyjnie – w 1949 roku przyjęto statut zakładu, a w 1951 roku utworzono Miejski Zakład Wodociągów. Dla miasta oznaczało to początek nowoczesnej infrastruktury.

Wybuch II wojny światowej. Wadowice wcielone do hitlerowskich Niemiec

Na kilka dni przed wybuchem wojny na ulicach Wadowic pojawiły się afisze informujące o mobilizacji i stanie wyjątkowym. Kiedy 1 września 1939 roku Niemcy zaatakowały Polskę, nad miastem zawyły syreny alarmowe, ostrzegające przed nalotami. Do Wadowic zaczęli napływać uciekinierzy ze Śląska, którym na dworcach pomagali wolontariusze Czerwonego Krzyża. Niemieckie oddziały wkroczyły do miasta 4 września i zajęły koszary. Choć okupant szybko nakazał otwieranie sklepów i przywracanie pozorów normalności, Wadowice wyglądały jak opuszczone. Przez kolejne dni słychać było przejeżdżające wojska, a mieszkańcy wracali do domów zmęczeni i zdezorientowani – w mieście zaczynał się czas okupacji.

To jeden z najbardziej bolesnych rozdziałów w historii Wadowic, który na zawsze zmienił oblicze miasta.

Tablica pamiątkowa ku czci Żydów z Wadowic i okolic pomordowanych przez Niemców w czasie II wojny światowej, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Wojna dobiegła końca, ale nie oznaczało to powrotu dawnego świata. Dla Wadowic zaczął się nowy, trudny czas.

Wadowicki rynek w okresie PRL, po lewej Pomnik Wdzięczności dla żołnierzy radzieckich, Muzeum Miejskie w Wadowicach

W powojennych Wadowicach książka szybko stała się jednym z symboli powrotu do normalności.

Wadowicka Biblioteka Publiczna, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

W Wadowicach turystyka szybko przestała być tylko hobby, ale stała się sposobem na życie.

Odnaka koła przewodników PTTK Wadowice, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1943

Likwidacja żydowskiego getta w Wadowicach

Po wkroczeniu Niemców do Wadowic rozpoczęły się prześladowania ludności żydowskiej. Żydów z miasta i okolicznych miejscowości zamknięto w getcie utworzonym na niewielkim obszarze pomiędzy ulicami Mydlarską, Krętą, Piaskową oraz lewą stroną ulicy Zatorskiej. Teren został otoczony murem i drutem kolczastym, odcinając mieszkańców od reszty miasta. Niemcy zlikwidowali getto 10 sierpnia 1943 roku. Jego mieszkańców wywieźli do niemieckiego nazistowskiego obozu zagłady Auschwitz-Birkenau. Nielicznym udało się uratować dzięki pomocy Polaków, którzy ukrywali Żydów lub ich przeprowadzali przez rzekę Skawę do Generalnego Gubernatorstwa. Część wadowickich Żydów przeżyła wojnę w obozach pracy lub na zesłaniu. Po wojnie do Wadowic powróciła już tylko garstka dawnych żydowskich mieszkańców. Dziś na terenie dawnego getta znajduje się plac Bohaterów Getta – miejsce pamięci o społeczności, która przez pokolenia współtworzyła historię miasta.

1945

Koniec II wojny światowej. Wadowice w Polsce Ludowej

Front wschodni dotarł do Wadowic w styczniu 1945 roku kończąc niemiecką okupację miasta. Po całonocnym ostrzale artyleryjskim 26 stycznia do miasta wjechały pierwsze czołgi 38 Armii 4 Frontu Ukraińskiego. Niemcy wycofali się w pośpiechu, a na ulicach pojawiła się nowa armia. Wraz z sowietami przyszedł nowy porządek. Władzę w mieście przejęła Gminna Rada Narodowa, powołana na mocy dekretów Krajowej Rady Narodowej. Formalnie wojna się skończyła, lecz codzienność mieszkańców szybko pokazała, że Wadowice znalazły się w zupełnie nowej rzeczywistości – tej, którą nazwano Polską Ludową.

1946

Powstanie Powiatowej Biblioteki Publicznej

Początki dzisiejszej Wadowickiej Biblioteki Publicznej sięgają 1946 roku, kiedy powstała biblioteka powiatowa. W 1949 roku utworzono Miejską Bibliotekę Publiczną, a w 1957 roku obie placówki połączono w jedną instytucję. W kolejnych latach biblioteka zmieniała nazwę i zakres działania. Od 1983 roku jej siedzibą jest budynek przy ulicy Legionów 1. Po reformie samorządowej trafiła pod zarządek miasta, a następnie ponownie przejęła zadania biblioteki powiatowej. W 2000 roku otrzymała obecną nazwę. Dziś Wadowicka Biblioteka Publiczna to ważne miejsce spotkań z książką, kulturą i edukacją, kontynuujące tradycję zapoczątkowaną tuż po wojnie.

1947

Utworzenie PTTK Oddział „Ziemia Wadowicka” w Wadowicach

W 1947 roku, kontynuując przedwojenne tradycje lokalnych miłośników gór, powstał wadowicki Oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego. PTTK szybko stało się ważną częścią życia miasta. Jego członkowie zaczęli wytyczać i znakować szlaki turystyczne, organizować rajdy, wycieczki i obozy, a także poznawać historię regionu. Beskid Mały – z Leskowcem i Łamaną Skatą na czele – stał się naturalnym kierunkiem weekendowych wypraw. Ważnym krokiem w rozwoju działalności było powstanie w 1969 roku Koła Przewodników przy Oddziale PTTK, które skupiło osoby profesjonalnie zajmujące się oprowadzaniem i edukacją turystyczną. Co ważne, ta historia trwa do dziś zachęcając kolejne pokolenia Wadowiczian do odkrywania okolicy krok po kroku.

Ten budynek zmieniał nazwy i funkcje, ale jedno pozostało niezmiennie – zawsze był miejscem spotkań z kulturą.

Wadowickie Centrum Kultury, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Miasto rosło, a wraz z nim konieczność budowy nowych mieszkań. Tak zaczęła się historia wadowickich osiedli.

Budowa os. XX-lecia PRL w Wadowicach, Muzeum Miejskie w Wadowicach

Tu zapoczątkowano kulturę sportową, która na stałe wpisała się w tożsamość miasta.

Logo Klubu Szachowego TKKF „Leskowiec” Wieża Wadowice

Od niewielkiego zakładu w Wadowicach do marki rozpoznawalnej na świecie. Tak od 1965 roku PONAR napędza przemysł.

Siedziba firmy „Ponar” w Wadowicach, Muzeum Miejskie w Wadowicach

1950

1958

1961

1965

Powstanie Powiatowego Domu Kultury

W październiku 1949 roku władze komunistyczne zdelegalizowały Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, i przejęły jego majątek. Siedzibę Towarzystwa zamknięto, opieczętowano, a następnie przystosowano do nowych zadań. Już w 1950 roku powstał tu Powiatowy Dom Kultury, który stał się ważnym miejscem życia kulturalnego miasta. W 1975 roku zmienił on status na Miejski Dom Kultury, odpowiadając na potrzeby rosnącej społeczności Wadowic. Przełom nastąpił w 2000 roku, gdy z połączenia Wadowickiego Domu Kultury i Zbiorów Historycznych Ziemi Wadowickiej powstało Wadowickie Centrum Kultury. Dziś to jedna z najważniejszych instytucji kultury w mieście – przestrzeń koncertów, spektakli, wystaw i spotkań, która łączy historię z teraźniejszością.

Założenie Spółdzielni Mieszkaniowej w Wadowicach

Po II wojnie światowej Wadowice szybko się odbudowywały, a jedną z kluczowych ról odegrały spółdzielnie. W 1958 roku z inicjatywy Miejskiej Rady Narodowej, Powiatowej Komisji Planowania Gospodarczego oraz PSS „Społem” powstała Spółdzielnia Mieszkaniowa, która miała odpowiedzieć na rosnące potrzeby mieszkaniowe Wadowiczian. Już na początku lat 60. oddano pierwsze bloki – m.in. na osiedlu Westerplatte. W kolejnych latach miasto zmieniało swoje oblicze: powstały osiedla Marcina Wadowity, Westerplatte, XX-lecia PRL, a później także Mikołaja Kopernika i Pod Skarpą. To właśnie wtedy Wadowice zaczęły nabierać nowoczesnego, osiedlowego charakteru. Spółdzielnia Mieszkaniowa na trwałe wpisała się w powojenną historię miasta – budując nie tylko bloki, ale także codzienność tysięcy wadowickich rodzin.

Powstanie Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej

Ognisko Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej w Wadowicach powstało 10 lipca 1961 roku i szybko stało się jednym z najważniejszych motorów sportowego życia miasta. Początkowo działało przy Szkole Podstawowej nr 2, a już kilka lat później – w 1966 roku – przyjęło nazwę TKKF „Leskowiec”, nawiązującą do beskidzkiego szczytu i lokalnej tożsamości. „Leskowiec” od początku stawiał na sport dostępny dla wszystkich – dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów. Oprócz zajęć rekreacyjnych i wypożyczalni sprzętu, organizował liczne imprezy sportowe, korzystając z miejskich obiektów i angażując coraz większą liczbę mieszkańców. Przełomem okazały się lata 70., gdy działalność ogniska nabrała nowego tempa i zasięgu. To właśnie z inicjatywy TKKF „Leskowiec” w 1979 roku narodził się legendarny Bieg Powsinogi. Ognisko TKKF „Leskowiec” przez dekady wychowywało kolejne pokolenia aktywnych Wadowiczian, stając się trwałym symbolem miejskiej energii, wspólnoty i pasji do ruchu.

Powstanie firmy PONAR Wadowice

W 1965 roku przy ulicy Wojska Polskiego powstał Zakład Doświadczalny Instytutu Obróbki Skrawaniem „WADIOS”, dając początek historii dzisiejszego PONARU Wadowice. Początkowo produkowano tu precyzyjne narzędzia, jednak szybko zakład wyspecjalizował się w hydraulice siłowej. Przełomem było uruchomienie nowej fabryki w 1972 roku, a dwa lata później produkcji na licencji Mannesmann-Rexroth. Kolejne dekady przyniosły usamodzielnienie zakładu, modernizację parku maszynowego, prywatyzację i od 2005 roku rozwój pod marką PONAR Wadowice S.A. Dziś PONAR Wadowice produkuje elementy i systemy hydrauliczne dla kluczowych gałęzi przemysłu w kraju i za granicą, a w 2025 roku obchodził 60-lecie działalności – jako jeden z filarów przemysłowych Wadowic.

Od ponad pół wieku Towarzystwo dokumentuje, opisuje i pokazuje to, co w Wadowicach najważniejsze – ludzi, miejsca i wydarzenia.

Wystawa plenerowa Klubu Pracy Twórczej „Beskidnicy”, Muzeum Miejskie w Wadowicach

Po lekcjach też można odkrywać talenty. Wadowice stworzyły przestrzeń, w której dzieci i młodzież rozwijają pasje po swoimu.

„Perfekcyjna niania” w wykonaniu Teatru „Naszego” OPP w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Scena, emocje i młodzieńcza energia. Tak Wadowice na dziesięciolecia stały się miastem teatru.

45. Wadowickie Spotkania Teatralne ZGRAJA, spektakl „Rozmowy z diabłem”, Archiwum Wadowickiego Centrum Kultury

Z pasji do muzyki i dzięki zaangażowaniu mieszkańców powstała szkoła, która na stałe wpisała się w życie miasta.

Budynek szkoły muzycznej w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1971

1972

1974

1974

Powstanie Towarzystwa Miłośników Ziemi Wadowickiej (TMZW)

Z inicjatywy lokalnych twórców i regionalistów, w 30. rocznicę śmierci Emila Zegadłowicza, powstało w 1971 roku, Towarzystwo Miłośników Ziemi Wadowickiej. Od początku stało się jednym z głównych animatorów życia kulturalnego miasta, organizując wystawy, spotkania literackie i Dni Ziemi Wadowickiej. W latach 70. i 80. XX wieku TMZW rozwijało działalność artystyczną (plenery, kabaret, grupy twórcze), a jednocześnie podejmowało ważne działania obywatelskie i dokumentacyjne, m.in. inwentaryzację zabytków i miejsc pamięci oraz zaangażowanie w ruch „Solidarności”. W 1984 roku Towarzystwo nadało honorowe członkostwo Janowi Pawłowi II. W latach 90. XX wieku TMZW zajęło się działalnością muzealną, prowadząc Muzeum Emila Zegadłowicza w Gorzeniu Górnym, a w kolejnych dekadach kontynuowało aktywność artystyczną i edukacyjną.

Otwarcie Ogniska Pracy Pozaszkolnej w Wadowicach

Ognisko Pracy Pozaszkolnej rozpoczęło działalność we wrześniu 1972 roku jako przestrzeń dla tych, którzy po lekcjach chcieli robić coś więcej. Zajęcia dla przedszkolaków, uczniów i młodzieży z Wadowic oraz całego powiatu szybko stały się ważną częścią codzienności młodych mieszkańców. Jednym z najbardziej rozpoznawalnych projektów Ogniska jest Teatr „Nasz” – miejsce spotkań uzdolnionych dzieci i młodzieży, działające nieprzerwanie pod opieką Pawła Jarosza. Od ponad 20 lat teatr ma swoją siedzibę w Kleczy Dolnej. Samo Ognisko przez lata działało przy ulicy Lwowskiej, a od 2021 roku prowadzi zajęcia w budynku Szkoły Podstawowej nr 2 przy ulicy Sienkiewicza.

Przegląd Teatrów Amatorskich Powiatu Wadowickiego

W latach 70. XX wieku w Wadowicach, w Domu Kultury narodziły się Wadowickie Spotkania Teatralne – wydarzenie, które szybko stało się jednym z najważniejszych festiwali teatrów amatorskich w Polsce. Z czasem do nazwy dodano słowo „ZGRAJA”, podkreślające wspólnotowy, żywiołowy i nieformalny charakter spotkań. Festiwal był przestrzenią spotkań młodych aktorów, instruktorów i pasjonatów teatru z całej Małopolski. Na wadowickiej scenie prezentowano spektakle często podejmujące ważne tematy społeczne. „ZGRAJA” była nie tylko konkursem, ale przede wszystkim miejscem rozmów, wymiany doświadczeń i budowania teatralnej tożsamości. Do 2019 roku odbyło się 46 edycji Festiwalu, który na trwałe zapisał się w historii kultury miasta i wychował kolejne pokolenia ludzi teatru. Dla wielu uczestników Wadowice stały się pierwszym miejscem prawdziwego spotkania ze sceną – i z teatrem rozumianym jako wspólnota.

Otwarcie Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Wadowicach

Państwowa Szkoła Muzyczna w Wadowicach wyrosła ze Społecznego Ogniska Muzycznego, powołanego w 1969 roku w Powiatowym Domu Kultury. W 1971 roku Ognisko przekształcono w filię szkoły muzycznej w Oświęcimiu, co pozwoliło na regularne kształcenie młodych muzyków. Przełom nastąpił w 1973 roku, gdy rodzina Usiekiewiczów przekazała miastu swój dom przy dzisiejszej ulicy Legionów. Dzięki temu w 1974 roku otwarto samodzielną Państwową Szkołę Muzyczną I i II stopnia w Wadowicach, która szybko stała się ważnym ośrodkiem edukacji muzycznej dla miasta i regionu. Od 2017 roku szkoła organizuje Ogólnopolski Festiwal Fagotowy w ramach, którego odbywają się warsztaty i koncerty.

Tu grało się dla miasta. Stadion Miejski w Wadowicach od początku był wspólnym dziełem mieszkańców.

Stadion MKS Skawa Wadowice, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1977

Otwarcie Stadionu Miejskiego w Wadowicach

Stadion przy ulicy Błonie otwarto w 1977 roku z okazji 650-lecia lokacji Wadowic. Jego budowę sfinansowano ze środków społecznych, co czyniło obiekt wyjątkowym przykładem lokalnego zaangażowania i współpracy. Od pierwszych dni stadion stał się ważnym miejscem sportowych emocji i spotkań mieszkańców. W ostatnich latach obiekt przeszedł gruntowną modernizację. Powstało pełnowymiarowe boisko ze sztuczną murawą, nowy „Orlik”, wyremontowano parking i bramę, a także oddano do użytku nowy budynek zaplecza sportowego. W kolejnych etapach planowana jest budowa bieżni lekkoatletycznej, toru rolkowego, zadaszonej trybuny oraz placu zabaw – tak, by stadion nadal służył kolejnym pokoleniom Wadowiczian.

Jedna wiadomość z Watykanu obiegała świat w kilka minut. Papieżem został Wadowiczanie.

Dzień wyboru kardynała Karola Wojtyły na papieża.

1978

Wybór kardynała Karola Wojtyły na papieża

Tego dnia, 16 października 1978 roku, kardynał Karol Wojtyła, Wadowiczanie, został wybrany papieżem i przyjął imię Jan Paweł II. Był to moment historyczny – po raz pierwszy od ponad 455 lat głową Kościoła katolickiego został papież spoza Włoch, a zarazem pierwszy Polak na Stolicy Piotrowej. W Wadowicach wiadomość ta wywołała falę radości, wzruszenia i dumy. Rodzinne miasto nowego papieża w jednej chwili znalazło się w centrum światowej uwagi. Od tego momentu Wadowice zaczęły przyciągać pielgrzymów i turystów z całego świata, którzy chcieli zobaczyć miejsce narodzin i młodości Jana Pawła II. Tak rozpoczął się nowy rozdział w historii miasta – rozpoznawalnego już nie tylko w Polsce, ale i daleko poza jej granicami.

To był dzień, kiedy Wadowice naprawdę poczuły, że są w centrum historii. Papież wrócił do miejsca, w którym wszystko się zaczęło.

Pierwsza wizyta Jana Pawła II w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1979

Pierwsza wizyta Jana Pawła II w Polsce i w Wadowicach

Wadowice 7 czerwca 1979 roku przeżyły coś, czego nie dało się porównać z żadnym innym wydarzeniem. Podczas swojej pierwszej pielgrzymki do Polski Jan Paweł II spotkał się z mieszkańcami na rynku. W samym centrum miasta zgromadziło się około 40 tysięcy ludzi, a kolejne 20 tysięcy stało wzdłuż trasy przejazdu. Miasto było wypełnione po brzegi. Przygotowania do wizyty odbywały się w atmosferze napięcia – władze komunistyczne utrudniały organizację uroczystości, dlatego wiele działań prowadzono niemal w ukryciu. Mimo przeszkód mieszkańcy nie poddali się. Każdy chciał być częścią tego wydarzenia. Jan Paweł II podczas spotkania mówił o młodości w Wadowicach, wspominał szkolnych kolegów i koleżanki, dziękował miastu i parafii, z których wyruszył w świat. Prosił też o modlitwę w Jego intencji do Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Dla tysięcy ludzi był to moment pełen wzruszeń – taki, który zostaje w pamięci na całe życie.

Start zawsze o 11:07. A potem liczyła się już tylko radość biegania. Tak narodziła się jedna z najbardziej kultowych imprez sportowych w historii Wadowic.

Uczestnicy 40. edycji Biegu Powsinogi, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1979

Pierwsza edycja Biegu Powsinogi

Bieg Powsinogi to jedna z największych sportowych legend Wadowic i jeden z najstarszych biegów w Polsce. Wszystko zaczęło się w 1979 roku od „Biegu Wadowiczanie”, zorganizowanego przez Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej „Leskowiec”. Rok później wydarzenie przyjęło nazwę Bieg Powsinogi i szybko zyskało ogólnopolski rozgłos. Co roku we wrześniu stadion MKS Skawa wypełniał się biegaczami w każdym wieku. Punktualnie o 11:07 na trasę ruszali dzieci, dorośli i całe rodziny – od krótkich dystansów po 5 km, półmaraton i Sztafetę Rodzinną. W 1984 roku bieg trafił do ogólnopolskiego rankingu, a w 1993 uzyskał rangę międzynarodową i atest PZLA. W najlepszych latach na starcie stawało nawet 3 tysiące uczestników. Ostatnia, 40. edycja Biegu Powsinogi odbyła się w 2019 roku, zamykając ważny rozdział sportowej historii Wadowic.

To, co zaczęło się na Wybrzeżu, szybko dociera pod Beskidy. Wadowice stają po stronie „Solidarności”.

Pomnik z okazji 25. rocznicy powstania NSZZ „Solidarność” w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Ten dom w Wadowicach stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych adresów na świecie. To właśnie tutaj rozpoczęła się droga życia Jana Pawła II.

Wystawa w domu rodzinnym Karola Wojtyły, Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach

Rok 1990 przyniósł Wadowicom prawdziwy przełom. Po latach miasto znów mogło decydować o sobie.

Sesja Rady Miejskiej w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1980

Początki NSZZ „Solidarność” w Wadowicach

To był moment, kiedy w Wadowicach zaczęto mówić głośniejszym głosem. Fala strajków z Wybrzeża dotarła także tutaj – do fabryk, szkół i urzędów. Powstały pierwsze struktury NSZZ „Solidarność”, a wkrótce także Komisja Koordynacyjna Miasta i Gminy Wadowice. Do związku zapisały się setki mieszkańców. „Solidarność” to nie były tylko sprawy pracownicze. Wadowiczanie zaczęli upominać się o historię i tożsamość miasta. Pojawiły się postulaty utworzenia Domu Papieża, przywrócenia imienia Marcina Wadowity liceum oraz odbudowy Pomnika Żołnierzy 12 Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej. 3 maja 1981 roku po raz pierwszy od kilkudziesięciu lat oficjalnie uczczono w mieście rocznicę Konstytucji 3 Maja. Kilka miesięcy później –

15 listopada 1981 roku – uroczystie przywrócono Pomnik Poległych Żołnierzy 12 Pułku. Na cokole znalazł się napis: „Przywrócono społeczeństwu Wadowic – listopad 1981 – Solidarność”. Ten czas, nazywany „karnawałem Solidarności”, trwał tylko 16 miesięcy. W grudniu 1981 roku przerwał go stan wojenny. Ale energia tamtych dni i odwaga mieszkańców na stałe zapisały się w historii miasta. Wadowiczanie uczcili ten moment 21 września 2005 roku, kiedy to na wniosek przewodniczącego wadowickiej „Solidarności”, Rada Miejska nadała placowi, między ulicą Emilii i Karola Wojtyłów a ulicą Henryka Sienkiewicza, nazwę „Plac Solidarności”. Dwa miesiące później z okazji 25. rocznicy powstania NSZZ „Solidarność” i 15-lecia miejskiego samorządu, na Placu Solidarności stanął pomnik upamiętniający te wydarzenia.

1984

Otwarcie muzeum w domu rodzinnym Jana Pawła II

W dniu 64. urodzin Jana Pawła II, 18 maja 1984 roku, w Wadowicach otwarto muzeum w mieszkaniu rodzinnym Wojtyłów przy ulicy Kościelnej 7. Pomysł powstał po wyborze Karola Wojtyły na papieża, gdy do miasta zaczęły przyjeżdżać tysiące pielgrzymów i dziennikarzy. Dzięki współpracy Kościoła i władz miasta budynek przeszedł remont, a pierwszą wystawę przygotował prof. Marek Rostworowski. Muzeum szybko stało się jednym z najważniejszych punktów na mapie Wadowic. Kolejny przełom nastąpił w 2014 roku, gdy po gruntownej modernizacji otwarto nowoczesną ekspozycję obejmującą już całą kamienicę. Dziś Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II to miejsce, w którym historia Wadowic spotyka się z historią świata.

1990

Przywrócenie samorządu Wadowic

Powrót samorządu w 1990 roku był efektem ustawy o samorządzie terytorialnym i pierwszych wolnych wyborów lokalnych. Do wyborów samorządowych stanął Komitet Obywatelski Ziemi Wadowickiej, wywodzący się z „Solidarności”. Do urn poszło około połowy mieszkańców gminy, a Komitet zdobył większość mandatów w Radzie Miejskiej. Pierwsza uroczysta sesja nowej rady odbyła się 7 czerwca w Domu Kultury, a wkrótce potem burmistrzem Wadowic został Kazimierz Malczyk. Tak rozpoczął się nowy rozdział w historii miasta – czas lokalnej demokracji i realnego wpływu mieszkańców na jego rozwój.

Ta najmłodsza nekropolia miasta powstała z myślą o godnym upamiętnieniu losów kolejnych pokoleń Wadowiczian.

Wadowicki Panteon Żołnierzy Wyklętych na cmentarzu komunalnym, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Na początku lat 90. XX w. powstała firma, która w ciągu kilkudziesięciu lat stała się jednym z największych graczy rynku spożywczego w Europie Środkowo-Wschodniej.

Siedziba Grupy Maspex w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Wadowice znów znalazły się w centrum uwagi całego świata. Po dwunastu latach Jan Paweł II powrócił do rodzinnego miasta.

Druga wizyta Jana Pawła II w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Konsekracja kościoła św. Piotra Apostoła przez Jana Pawła II w 1991 roku stała się jednym z najważniejszych wydarzeń w najnowszej historii Wadowic.

Kościół św. Piotra Apostoła, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Założenie cmentarza komunalnego w Wadowicach

Cmentarz komunalny w Wadowicach założono w 1990 roku, tuż obok cmentarza wojkowego. Zajmuje dziś blisko 3 hektary i jest miejscem spoczynku zarówno zwykłych mieszkańców, jak i osób szczególnie zasłużonych – duchownych, lekarzy, nauczycieli, artystów, społeczników i bohaterów walk o niepodległość. Wraz z cmentarzem powstał dom przedpogrzebowy z kaplicą, zaprojektowany przez architekta Wojciecha Kłusę. Nekropolią opiekuje się parafia Ofiarowania NMP. To spokojna przestrzeń pamięci – ważna część współczesnej historii miasta.

Założenie Grupy Maspex sp. z o.o.

Maspex rozpoczyna działalność w 1990 roku od dystrybucji produktów instant, szybko jednak inwestuje we własną produkcję. Do oferty dołączają herbaty, kakao, cappuccino, napoje czekoladowe oraz soki. Skala działalności rośnie z roku na rok, a firma konsekwentnie buduje silne portfolio marek. Dziś Grupa Maspex to międzynarodowy holding spożywczy, do którego należą m.in. Tymbark, Kubaś, Lubella, Łowicz, Krakus, Kotlin, Puchatek, DecoMorreno, La Festa i Plusssz – produkty obecne w milionach domów w Polsce i za granicą. Historia Maspexu to jeden z najbardziej wyrazistych przykładów biznesowego sukcesu wywodzącego się z Wadowic.

Druga wizyta Jana Pawła II w Wadowicach

W trakcie IV pielgrzymki do Polski i Światowych Dni Młodzieży na Jasnej Górze, 14 sierpnia 1991 roku papież po raz drugi odwiedził Wadowice. Miasto wypełniły tłumy, emocje i poczucie, że dzieje się coś naprawdę wyjątkowego. Kulminacyjnym momentem wizyty była konsekracja nowej świątyni – wzniesionej jako wotum wdzięczności za wybór papieża i ocalenie jego życia po zamachu w 1981 roku. Kościół pw. św. Piotra Apostoła, zaprojektowany pod kierunkiem prof. Tadeusza Szafera, powstał dzięki ogromnemu zaangażowaniu Wadowiczian. To był dzień, który jeszcze raz zapisał Wadowice na mapie najważniejszych wydarzeń w Polsce.

Konsekracja przez Jana Pawła II kościoła św. Piotra Apostoła

Po wyborze kardynała Karola Wojtyły na papieża w 1978 roku w Wadowicach narodziła się idea budowy nowej świątyni – jako wotum wdzięczności za ten historyczny moment. Jan Paweł II podczas pielgrzymki do Wadowic w 1991 roku konsekrował gotową już świątynię. Kościół zaprojektowano na planie krzyża łacińskiego. Jego wnętrze łączy nowoczesność z symboliką – główny ołtarz z marmuru nawiązuje do Bazyliki św. Piotra w Rzymie. Przed kościołem stoi pomnik Papieża, a za świątynią rozciąga się Głgota – plenerowa Droga Krzyżowa. Cały kompleks tworzy dziś ważne miejsce modlitwy i spotkań mieszkańców, ale też przystanek dla pielgrzymów odwiedzających Wadowice. Kościół św. Piotra Apostoła to nie tylko budynek – to symbol czasu, w którym Wadowice stały się miastem papieskim i zaczęły pisać swoją historię na nowo.

Kościół, przy którym dorastał przyszły papież, znalazł się w gronie najważniejszych świątyń Kościoła powszechnego.

Wnętrze Bazyliki Ofiarowania NMP, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

To był moment przełomowy dla miasta. Wadowice przejęły pełną kontrolę nad miejskim ciepłem.

Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „TERMOWAD”, Archiwum PEC TERMOWAD

Najpierw były wizyty i rozmowy, potem podpisy. Tak Wadowice i włoska Sona w 1993 roku stworzyły pierwszy most partnerskiej współpracy.

Goście z miasta Sona w Wadowicach z okazji 25-lecia zblizniaczenia, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1992

1992

1993

Nadanie tytułu Bazyliki Mniejszej dla kościoła Ofiarowania NMP

Pierwsza wzmianka o kościele w Wadowicach pochodzi z 1325 roku. Po pożarze w XVIII wieku świątynia zyskała obecny, trzynawowy kształt, a w XIX wieku architekt Tomasz Pryliński nadał jej neobarokową fasadę z charakterystycznym hełmem wieży i zegarem słonecznym z dewizą: „Czas ucieka, wieczność czeka”. W kaplicy Świętej Rodziny znajduje się chrzcielnica, przy której 20 czerwca 1920 roku ochrzczono Karola Wojtyłę. W 1992 roku Jan Paweł II podniósł kościół do rangi Bazyliki Mniejszej, a w 1999 roku koronował obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy, przy którym modlił się jako dziecko. Dziś wnętrze zdobi polichromia inspirowana jego nauczaniem, a szczególne miejsce zajmuje kaplica św. Jana Pawła II z relikwiami. Przed Bazyliką stoi pomnik Papieża – z uniesioną dłonią, jakby wciąż witał pielgrzymów. To żywe serce Wadowic – miejsce modlitwy mieszkańców i gości z całego świata.

Powstanie Przedsiębiorstwa Energetyki Ciepłej „TERMOWAD”

Po wydzieleniu lokalnego Zakładu Energetyki Ciepłej ze struktur przedsiębiorstwa w Bielsku-Białej w 1992 roku powstał „Termowad”. To miejska spółka odpowiedzialna za produkcję, przesył i dystrybucję energii ciepłej. Od tej chwili ogrzewanie osiedli, szkół, szpitala i instytucji znalazło się w rękach miasta. „Termowad” szybko stał się jednym z kluczowych elementów infrastruktury Wadowic – niewidoczny na co dzień, ale niezbędny do normalnego funkcjonowania miasta.

Pierwsze miasto partnerskie Wadowic. Włoska Sona

Tak zaczęła się międzynarodowa współpraca Wadowic. W 1993 roku Wadowice podpisały pierwszą umowę partnerską z włoską Soną – miastem położonym w regionie Wenecja Euganejska, w pobliżu Werony. Oficjalne porozumienie zawarto 13 listopada, po kilku latach wcześniejszych kontaktów i wspólnych inicjatyw kulturalnych. Partnerstwo obejmowało wymianę młodzieży, współpracę kulturalną i społeczną oraz kontakty samorządowe. Symbolicznym gestem było wspólne wystąpienie władz obu miast do Jana Pawła II z prośbą o błogosławieństwo dla tej współpracy.

Zblizniaczenie z Soną zapoczątkowało kolejne partnerstwa Wadowic, które z czasem objęły osiem miast na świecie: Carpineto Romano (1994, Włochy) – miasto urodzenia papieża Leona XIII, Chicago Heights (2001, USA) – miasto o silnych tradycjach polonijnych, San Giovanni Rotondo (2006, Włochy) – miejsce życia św. Ojca Pio, Marktl am Inn (2006, Niemcy) – miejsce urodzenia papieża Benedykta XVI, Kecskemét (2007, Węgry) – siedziba Centrum Przyjaźni im. Karola Wojtyły, organizacji charytatywnej, Pietrelcina (2009, Włochy) – rodzinne miasto św. Ojca Pio, Canale d'Agordo (2010, Włochy) – miejsce urodzenia papieża Jana Pawła I, Asyż (2012, Włochy) – miasto św. Franciszka i światowy symbol dialogu i pokoju.

Wadowice ruszyły z wielką inwestycją drogową, która na lata zmieniła układ komunikacyjny miasta.

Panorama Wadowic, w głębi fragment obwodnicy, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1994

Początek budowy obwodnicy Wadowic

Budowa obwodnicy rozpoczęła się w 1994 roku z inicjatywy władz miasta, które sfinansowały pierwszy odcinek łączący ulicę Wojska Polskiego z ulicą Legionów. Z czasem trasę sukcesywnie wydłużano – przy wsparciu Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad – w stronę ulicy Lwowskiej, Batorego i dalej aż do Choczni. Po 12 latach prac, w 2006 roku, powstała niemal 4-kilometrowa obwodnica, która wyprowadziła ruch tranzytowy z centrum i znacząco poprawiła komunikację w mieście. Inwestycja kosztowała blisko 34 mln zł i stała się jedną z najważniejszych drogowych zmian w nowoczesnych dziejach Wadowic.

Od lokalnej inicjatywy do artystycznego znaku rozpoznawczego miasta. Tak zaczęła się i rozwijała historia Wadowickiego Środowiska Artystycznego.

Wernisaż wystawy VII Wadowickiego Środowiska Artystycznego, WCK, Archiwum Wadowickiego Centrum Kultury

1995

Pierwsze Wadowickie Środowisko Artystyczne

Idea Wadowickiego Środowiska Artystycznego narodziła się z inicjatywy Anny Zając, instruktorki Wadowickiego Domu Kultury, która zrealizowała trzy pierwsze edycje wystawy. Premierowa odsłona odbyła się w marcu 1995 roku w sali kameralnej Domu Kultury i zgromadziła 22 artystów związanych z Ziemią Wadowicką. Był to pierwszy tak szeroki przegląd lokalnej twórczości. Trzy dekady później, w listopadzie 2025 roku, Wadowickie Centrum Kultury stało się miejscem VII, jubileuszowej edycji Wadowickiego Środowiska Artystycznego, organizowanego co pięć lat. Wydarzenie miało charakter podsumowania dotychczasowych odsłon i jednocześnie otwarcia na nowe artystyczne głosy. W jednej ekspozycji spotkali się twórcy doświadczeni i debiutanci, różne pokolenia i wrażliwości. Obok klasycznych form pojawiły się nowe media i eksperymenty, a szczególnie wyraźnie zaznaczył się głos młodego pokolenia, wносяc świeżość do jubileuszowej odsłony wydarzenia.

Nie po to, by przechowywać rzeczy, lecz by opowiadać o Wadowicach – tak w 1995 roku narodziło się Muzeum Miejskie.

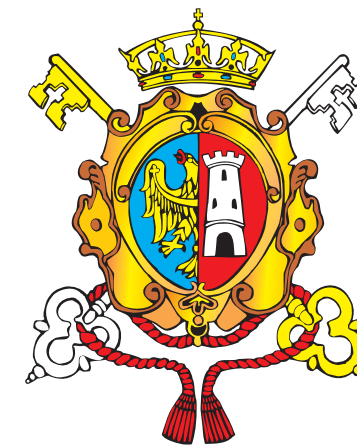
Muzeum Miejskie przy ul. Kościelnej, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1995

Powstanie Muzeum Miejskiego w Wadowicach

Muzeum Miejskie mieści się w jednej z najstarszych kamienic Wadowic – klasycystycznym budynku z początku XIX wieku. Przez lata zmieniało się tu niemal wszystko: właściciele, funkcje i historie, które zapisały się w murach budynku. W okresie międzywojennym działała tu „Mleczarnia Hygieniczna”, gdzie stołował się młody Karol Wojtyła. Po wojnie kamienica pełniła różne role – od szkoły handlowej po przestrzeń wystawienniczą i siedzibę lokalnych instytucji kultury. Początki Muzeum Miejskiego sięgają 1995 roku. Placówka powstała na bazie i w oparciu o kolekcję Zbiorów Historycznych Ziemi Wadowickiej. Od tego czasu muzeum systematycznie gromadzi pamiątki i dokumenty związane z historią miasta, prowadzi działalność edukacyjną i wydawniczą, a dziś funkcjonuje jako część Wadowickiego Centrum Kultury. Od 1998 roku Muzeum wydaje prestiżowe czasopismo „Wadoviana. Przegląd historyczno-kulturalny”, w którym są publikowane artykuły naukowe, biografie Wadowiczian, wspomnienia oraz relacje z wystaw, koncertów i wydarzeń kulturalnych.

W połowie lat 90. Wadowice ustanowiły swoje insygnia, łącząc wielowiekową tradycję z lokalną historią i papieskim dziedzictwem.

1995

Wadowice zatwierdziły współczesny herb i flagę miasta

Rada Miejska 31 lipca 1995 roku przyjęła statut gminy, w którym zatwierdzono symbole do dziś identyfikujące Wadowice podczas uroczystości, wydarzeń i w oficjalnych dokumentach. Historia miejskiego herbu sięga okresu średniowiecza. Przez stulecia jego wygląd zmieniał się wraz z losami miasta. W najstarszych przedstawieniach pojawiały się pół orła i wieża, później herb wzbogacano o kolejne elementy związane z historią Wadowic. W 1995 roku zdecydowano się na formę nawiązującą zarówno do tradycji śląskiej, jak i miejskiej. W herbie znajduje się złoty półorzeł Piastów śląskich oraz biała baszta miejska, a całość zwieńczono koroną królewską. Pod tarczą umieszczono skrzyżowane klucze świętego Piotra – symbol podkreślający szczególny związek miasta ze świętym Janem Pawłem II. W tym samym dokumencie określono również wygląd miejskiej flagi. Tworzą ją cztery poziome pasy: żółty, błękitny, biały i czerwony – kolory zaczerpnięte z herbu Wadowic.

Ogólnopolska reforma zmieniła mapę administracyjną kraju. W jej wyniku Wadowice ponownie stały się siedzibą powiatu.

Starostwo Powiatowe w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

To było pożegnanie, które przeszło do historii. Wadowice przeżyły jeden z najbardziej wzruszających dni w swoich dziejach.

Trzecia wizyta Jana Pawła II w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Papieska rocznica, młodzi twórcy i temat, który nie daje prostych odpowiedzi – w 2001 roku Wadowice rozpoczęły Konfrontacje Artystyczne „Sacrum w Sztuce”.

Wernisaż wystawy „Sacrum w sztuce” w 2004 r. w Muzeum Miejskim w Wadowicach, Archiwum Wadowickiego Centrum Kultury

Centrum Informacji Turystycznej od lat jest pierwszym przystankiem dla tych, którzy chcą naprawdę poznać Wadowice.

Centrum Informacji Turystycznej, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

1999

1999

2001

2001

Reforma administracyjna i przywrócenie Powiatu Wadowickiego

Ogólnopolska reforma administracyjna przyniosła duże zmiany – jedną z nich było przywrócenie Powiatu Wadowickiego w nowej, współczesnej formie. Choć decyzja zapadła w Warszawie, jej znaczenie było mocno lokalne. Wadowice ponownie stały się centrum administracyjnym regionu. Nowy powiat nawiązywał do tradycji sięgających czasów Galicji, kiedy już w 1867 roku istniał tu samorząd powiatowy. Dziś Powiat Wadowicki tworzy 10 gmin: trzy miejsko-wiejskie (Wadowice, Andrychów i Kalwaria Zebrzydowska) oraz siedem wiejskich (Brzeźnica, Lanckorona, Mucharz, Spytkowice, Stryszów, Tomice i Wieprz). Reforma z 1999 roku na nowo uporządkowała administracyjnie region i przywróciła Wadowicom ważne miejsce w strukturze samorządowej kraju.

Trzecia wizyta Jana Pawła II w Wadowicach

Podczas VII pielgrzymki do Polski, 16 czerwca 1999 roku, Jan Paweł II po raz trzeci i ostatni odwiedził rodzinne miasto. Rynek wypełnili Wadowiczanie, a spotkanie szybko zamieniło się w podróż do wspomnień. Papież mówił o ulicach, zakątkach i drogach swojego dzieciństwa, wspominał młodzieńczą pasję do teatru, a największy uśmiech wywołały słynne kremówki po maturze. Padły wtedy słowa, które na zawsze stały się symbolem miasta: „*Tu, w tym mieście, w Wadowicach, wszystko się zaczęło*”. Podczas wizyty Jan Paweł II dokonał także koronacji obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy z Bazyliki Ofiarowania NMP. Był to dzień pełen emocji, dumy i poczucia, że historia zatoczyła koło.

I Konfrontacje Artystyczne „Sacrum w Sztuce”

W październiku 2001 roku Wadowice zainaugurowały nowe wydarzenie artystyczne, łączące młodą sztukę z refleksją nad sacrum i dziedzictwem Jana Pawła II. Pierwsze Konfrontacje Artystyczne zorganizowano z okazji 22. rocznicy wyboru Papieża Polaka na Stolicę Piotrową. Konkurs skierowany był do studentów i absolwentów wyższych szkół plastycznych, którzy w swoich realizacjach podejmowali temat sacrum jako źródła inspiracji twórczej. Wernisaż wystawy prac pokonkursowych miał miejsce w Muzeum Miejskim w Wadowicach. Program Konfrontacji uzupełniały wydarzenia muzyczne oraz teatralne. Od początku zakładano, że Konfrontacje staną się cyklicznym wydarzeniem. Projekt był kontynuowany do 2007 roku, pozostawiając trwałe ślady w kulturalnym pejzażu miasta. Wadowice – miasto urodzin Jana Pawła II – w ten sposób zaprosiło młodych artystów, by w rocznicę papieskiego wyboru sięgać po sacrum jako źródło inspiracji.

Otwarcie Centrum Informacji Turystycznej

W maju 2001 roku Wadowice otworzyły miejsce, które miało uporządkować rosnący ruch turystyczny i stać się pierwszym przystankiem dla gości z kraju i ze świata. Przy Wadowickim Centrum Kultury powstało Centrum Informacji Turystycznej – punkt, od którego zaczyna się zwiedzanie miasta. Z czasem Informacja Turystyczna stała się częścią Małopolskiego Systemu Informacji Turystycznej, uzyskując najwyższą, czterogwiazdkową kategorię, a następnie weszła w strukturę Urzędu Miejskiego. Położona w samym centrum miasta, obok najważniejszych atrakcji, do dziś jest miejscem, gdzie informatorzy obsługują turystów, pielgrzymów z całego świata, prowadzą portal turystyczny, sprzedają pamiątki, opiekują się miejskimi szlakami, przygotowują wydawnictwa promocyjne i tworzą wydarzenia promujące Wadowice. To tu wielu gości zaczyna swoją przygodę z Wadowicami.

Wadowice zrobiły wielki skok do wody. Otwarto obiekt, który na lata zmienił sposób spędzania wolnego czasu w mieście.

Kryta pływalnia „Delfin”, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2002

Otwarcie Krytej Pływalni „Delfin”

Po trzech latach budowy i wydaniu blisko 16 mln zł Kryta Pływalnia „Delfin” została oficjalnie otwarta w 2002 roku. Basen miał służyć przede wszystkim dzieciom i młodzieży, tak aby każde dziecko w gminie nauczyło się pływać. Obiekt od razu robił wrażenie – pełnowymiarowy basen sportowy, brodzik dla najmłodszych, zjeżdżalnia i sauna. Z czasem „Delfin” zyskał kolejne atrakcje, m.in. grotę solną i saunarium. Dla wielu Wadowiczian był to pierwszy kontakt z dużą pływalnią – i jedno z tych miejsc, które szybko stały się częścią codzienności miasta.

Most nad Skawą na kilkanaście lat stał się symbolem wolności, muzyki i letniej energii miasta.

Reggae Most Festiwal, Archiwum Wadowickiego Centrum Kultury

2004

Start Reggae Most Festiwal w Wadowicach

Reggae Most – Wadowicki Festiwal Międzykulturowy zadebiutował w 2004 roku i przez szesnaście lat był największym plenerowym wydarzeniem muzycznym w Wadowicach. Organizowany przez Wadowickie Centrum Kultury, odbywał się pod koniec wakacji na bulwarach nad Skawą, w pobliżu mostu, który stał się jego symbolem. Festiwal był nie tylko serią koncertów, ale przede wszystkim miejscem spotkań i wspólnej zabawy, promującym wartości otwartości, dialogu i pozytywnego przekazu kultury reggae. Na wadowickiej scenie wystąpiła niemal cała czołówka polskiej i zagranicznej sceny reggae, a wydarzenie należało do nielicznych festiwali tego gatunku w Polsce. Ostatnia edycja Festiwalu odbyła się w 2019 roku. W 2021 roku idea Festiwalu powróciła w nowej formule jako MOST Festiwal – rzeka muzyki, z poszerzonym profilem muzycznym i odświeżoną koncepcją.

Wadowice na chwilę zamilkły. Gdy świat dowiedział się o śmierci Jana Pawła II, rodzinne miasto papieża zatrzymało się we wspólnym geście ciszy, modlitwy i pamięci.

Wadowice po śmierci Jana Pawła II, kwiecień 2005 r., Muzeum Miejskie w Wadowicach

2005

Śmierć papieża Jana Pawła II

Gdy napłynęły informacje o pogarszającym się stanie zdrowia Ojca Świętego, Wadowiczanie spontanicznie gromadzili się na rynku i w Bazylice Ofiarowania NMP, modląc się za swojego Rodaka. Wieczorem 2 kwietnia 2005 roku, po Jego śmierci, dźwięk kościelnych dzwonów zgromadził mieszkańców przed domem rodzinnym Jana Pawła II. Pojawiły się kwiaty, znicze i świece, a w Bazylice rozpoczęło się modlitewne czuwanie. W oknach domów zawisły portrety papieża przewiązane czarną wstążką. Miasto, z którego wyszedł w świat, żegnało go wspólnie – spokojnie, z wdzięcznością i głębokim smutkiem.

To nie jest zwykły spacer po mieście. Wadowice wytyczyły trasę, która krok po kroku prowadzi przez miejsca, gdzie zaczęła się historia Karola Wojtyły.

Tablica na Szlaku Karola Wojtyły, kościół św. Piotra Apostoła, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2005

Otwarcie miejskiego Szlaku Karola Wojtyły

Miejski Szlak Karola Wojtyły powstał w 2005 roku po śmierci Jana Pawła II jako odpowiedź na ogromne zainteresowanie Jego życiem i wadowickimi korzeniami. Licząca około 4,5 km trasa prowadzi przez 14 punktów związanych z dzieciństwem i młodością przyszłego papieża – od domu rodzinnego, przez szkołę, kościół, aż po miejsca codziennych spotkań. Każdy przystanek oznaczono tablicą i opisano w przewodnikach i aplikacji mobilnej, dzięki czemu zwiedzanie zamienia się w opowieść o chłopcu z Wadowic, który zmienił historię świata. To szlak, który pozwala zobaczyć miasto inaczej – przez pryzmat drogi, która zaczęła się lokalnie, a zaprowadziła bardzo daleko.

To nie była zwykła wizyta. Nowy papież przyjechał do Wadowic z potrzeby serca – by stanąć w miejscu, z którego wyszedł Jego wielki poprzednik.

Wizyta papieża Benedykta XVI, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2006

Wizyta papieża Benedykta XVI

Podczas pielgrzymki apostolskiej do Polski, 27 maja 2006 roku Benedykt XVI odwiedził Wadowice – miejsce szczególne w historii Kościoła. Papież rozpoczął wizytę w Domu Rodzinnym Jana Pawła II, gdzie wpisał się do księgi pamiątkowej, a następnie spotkał się z tłumem zgromadzonym na rynku. W swoim przemówieniu mówił o wierze i duchowym dziedzictwie poprzednika, podkreślając wyjątkową rolę Wadowic. Była to wizyta pełna symboli – spotkanie dwóch papieskich historii, które na chwilę znów połączyły to niewielkie miasto z całym światem.

Zaczęło się od prostego założenia: razem można więcej! Instytucje i mieszkańcy połączyli siły, tworząc Lokalną Grupę Działania.

Muzyczne Wadowice 2025, wydarzenie Gminy Wadowice i LGD Wadoviana, Archiwum LGD Wadoviana

2008

Powstanie Lokalnej Grupy Działania „Wadoviana”

Lokalna Grupa Działania „Wadoviana” powstała 18 września 2008 roku jako partnerstwo osób, samorządów i instytucji, którym zależało na rozwoju obszarów wiejskich i miejsko-wiejskich. Założycielem LGD była Gmina Wadowice, a kilka lat później dołączyła do niej także Gmina Andrychów. Stowarzyszenie postawiło na aktywizację mieszkańców, wspieranie lokalnej przedsiębiorczości oraz wykorzystywanie potencjału kulturowego i turystycznego regionu. Silnym punktem wspólnym obszaru działania stało się dziedzictwo Jana Pawła II – ważny element tożsamości, z którego mieszkańcy są dumni i którym chętnie dzielą się z turystami. Choć członkowie „Wadoviany” reprezentują różne środowiska, łączy ich jedno, praca na rzecz jakości życia i przyszłości lokalnych społeczności.

Od tego momentu podróż zaczynała się w sali kinowej. Przegląd Filmów Górskich na stałe wpisał się w kulturalny krajobraz Wadowic.

Szerpowie nadziei na 15. Przeglądzie Filmów Górskich, Archiwum Wadovickiego Centrum Kultury

2009

I Przegląd Filmów Górskich

Góry wkroczyły na wielki ekran w Wadowicach w 2009 roku. Wadovickie Centrum Kultury otworzyło I Przegląd Filmów Górskich – wydarzenie poświęcone wyprawom, wspinaczce, podróżom i ludziom, dla których wysokość to sposób na życie. W programie znalazły się maratony filmowe, spotkania z himalaistami i podróżnikami, konkursy oraz wydarzenia towarzyszące, które szybko przyciągnęły szeroką publiczność. Naturalnym dopełnieniem Przeglądu stał się Klub Podróżnika „Bez Paszportu”, działający w Wadovickim Centrum Kultury już od 2005 roku. To właśnie tu wybrzmiewały opowieści z najdalszych zakątków świata – od tropikalnych lasów i pustyń po Kamczatkę i najwyższe pasma górskie. Z czasem Przegląd Filmów Górskich wyrósł na jedno z rozpoznawalnych wydarzeń kulturalnych miasta – w 2026 roku odbyła się jego 16. edycja.

Jazz zadomowił się nad Skawą. Tak Wadowice zagrały własny rytm na muzycznej mapie Polski.

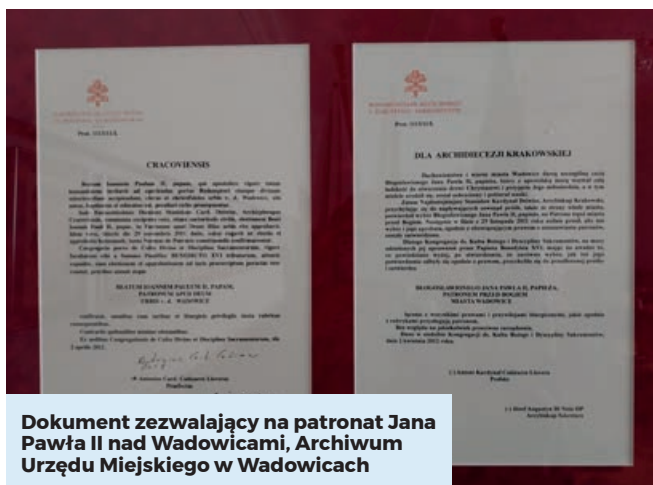
Scena plenerowa Młyna Jazz Festival Wadowice, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2011

Inauguracja Młyna Jazz Festival Wadowice

W 2011 roku wystartował Młyn Jazz Festival – nowatorski projekt muzyczny, który szybko stał się jednym z najważniejszych wydarzeń jazzowych w regionie. Gospodarzem Festiwalu był Hotel Młyn Jacka w Jaroszwowicach, który stworzył przestrzeń dla muzyki improwizowanej w nietypowym, kameralnym otoczeniu. Z czasem partnerem wydarzenia zostało miasto Wadowice, wspierając jego rozwój i wyjście festiwalu w miejską przestrzeń. Początkowo Festiwal był jednodniowym wydarzeniem, a z czasem rozwinął się do kilkudniowego cyklu koncertów odbywających się w różnych punktach miasta. Z biegiem lat Młyn Jazz Festival przyciągał do Wadowic coraz liczniejsze grono miłośników muzyki improwizowanej, gromadząc na scenie czołowych artystów polskiego i światowego jazzu. Wydarzenie urosło do rangi największego festiwalu jazzu w południowej Polsce. Ostatnia edycja Festiwalu odbyła się w 2019 roku, zamykając ważny rozdział w muzycznej historii miasta.

Ta wież była obecna od lat – w pamięci, historii i codzienności miasta. Wadowice postanowiły nadać jej oficjalny wymiar.

Dokument zezwalający na patronat Jana Pawła II nad Wadowicami, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Plac Jana Pawła II zmienił się na naszych oczach. Rewitalizacja stworzyła nowoczesną przestrzeń spotkań mieszkańców i turystów.

Plac Jana Pawła II, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Wadowice świętowały razem z całym światem. Jan Paweł II został ogłoszony świętym.

Plac Jana Pawła II, na pierwszym planie wizerunek kanonizacyjny Świętego, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

To były dni pełne radości, muzyki i wspólnej modlitwy. Wadowice stały się jednym z miejsc, w których młodzi ludzie przeżywali Światowe Dni Młodzieży 2016.

Młodzi pielgrzymi na Placu Jana Pawła II w czasie ŚDM, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Ogłoszenie błogosławionego Jana Pawła II patronem Wadowic

W 2011 roku Wadowice oficjalnie wystąpiły do Stolicy Apostolskiej z prośbą o ustanowienie błogosławionego Jana Pawła II patronem miasta. Rok po beatyfikacji w 2012 roku władze miejskie otrzymały dokument z watykańskiej Kongregacji ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów, wyrażający zgodę na ten patronat. Decyzja ta potwierdziła szczególną więź między miastem, a Papieżem Polakiem – więź, która od lat była obecna w pamięci, tożsamości i codziennym życiu Wadowiczanki.

Zakończenie rewitalizacji Placu Jana Pawła II

W latach 2010–2013 wadowicki rynek – Plac Jana Pawła II, przeszedł kompleksową rewitalizację. Prace rozpoczęły się od wymiany kanalizacji oraz budowy nowych sieci energetycznych, wodociągowych i teletechnicznych. Następnie plac zyskał nową, granitową nawierzchnię i uporządkowaną przestrzeń publiczną. Szczególnym akcentem odnowionego rynku stała się „Fontanna Przyjaźni”, ozdobiona nazwami miast partnerskich Wadowic i symbolizująca międzynarodowe więzi. Odbudowano także historyczną studnię, przywracając rynkowi odniesienie do jego przeszłości. W granitową płytę rynku wmontowano 161 tablic upamiętniających pielgrzymki Jana Pawła II do Polski i ponad stu krajów świata. Dzięki rewitalizacji rynek stał się nowoczesnym miejscem spotkań, wydarzeń i codziennego życia – prawdziwym sercem Wadowic.

Ogłoszenie Jana Pawła II świętym

Od rana do Wadowic ściągały tłumy. Pielgrzymi, turyści, dziennikarze – z Polski i z zagranicy. Rynek wypełnił się flagami, śpiewem i poruszeniem, a w oknach pojawiły się portrety Jana Pawła II. Było głośno, radośnie i wzruszająco. Miasto żyło jedną wiadomością, że papież z Wadowic właśnie został świętym. W tym samym czasie w Watykanie trwała kanonizacja bez precedensu – po raz pierwszy w historii jednocześnie świętymi ogłoszono dwóch papieży, Jana Pawła II i Jana XXIII. Uroczystości przewodniczył papież Franciszek, a obok niego obecny był papież senior Benedykt XVI. Dla Wadowic, 27 kwietnia 2014 roku był dniem, w którym lokalna historia połączyła się z wydarzeniem o ogólnoświatowym zasięgu – i na zawsze zapisała się w pamięci miasta i jego mieszkańców.

31. Światowe Dni Młodzieży w Krakowie i w Wadowicach

31. Światowe Dni Młodzieży odbywały się w Krakowie w 2016 roku, a miasto rodzinne Jana Pawła II gościło pielgrzymów przybyłych na to wydarzenie. Wadowice na kilka dni stały się jednym z jego najradośniejszych przystanków. Przez cały czas trwania ŚDM w mieście zakwaterowanych było około 6 tysięcy młodych pielgrzymów z różnych stron świata. Ulice i place wypełniły się śpiewem, muzyką i tańcami, a obok rozmów w wielu językach, nie brakowało wspólnej modlitwy i wzruszeń. Młodzi spotykali się, by dzielić się wiarą, radością i doświadczeniem bycia razem – bez barier i podziałów. Gmina Wadowice przygotowała specjalny program wydarzeń, a plac Jana Pawła II stał się sercem spotkań, koncertów i modlitwy. Przez te dni miasto tętniło młodą energią i atmosferą prawdziwego święta, dokładnie takiego, jakie wymarzył sobie Jan Paweł II.

Sto lat wolnej Polski to historia zapisana w pamięci pokoleń. Wadowice uczciły ten jubileusz z dumą i wzruszeniem.

Obchody 100-lecia Niepodległości Polski w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Tu historia nie kryje się w podręcznikach. Wadowice zaprosiły do odkrywania swojej galicyjskiej przeszłości.

Tablica na szlaku Galicyjskie Wadowice - Kamienica Gedłów przy ul. Kościelnej, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Rynek w Wadowicach na chwilę zamienił się w arenę światowego sportu i młodzieżowych emocji na najwyższym poziomie.

Mistrzostwa Świata UCI Trials do lat 16 na Pl. Jana Pawła II, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

Setne urodziny Jana Pawła II były wielkim świętem. Choć pandemia zmieniła plany, Wadowice znalazły sposób, by uczcić je z godnością i sercem.

Dekoracja Pl. Jana Pawła II z okazji 100-rocznicy urodziny Karola Wojtyły, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2018

2018

2019

2020

Obchody 100. Rocznicy Odzyskania Niepodległości Polski

11. listopada 2018 roku Wadowice od rana żyły atmosferą jubileuszu. Uroczystości rozpoczęła msza święta za Ojczyznę w kościele św. Piotra Apostoła, a następnie mieszkańcy wyruszyli pod pomnik Żołnierzy 12 Pułku Piechoty, by oddać hołd tym, którzy walczyli o wolną Polskę. W samo południe rynek wypełnił się wspólnym śpiewem hymnu – tak jak w całym kraju. Później nadszedł czas radosnego świętowania. Plac Jana Pawła II ożył pokazami, regionalnymi smakami i rozmowami łączącymi pokolenia. Symbolicznym momentem było zamknięcie wadowickiej kapsuły czasu. Obchody zakończył koncert „W domu ojczystym” w Wadowickim Centrum Kultury, a multimedialne prezentacje o lokalnych bohaterach rozświetliły elewacje wybranych miejskich budynków. Wadowice świętowały historię wspólnie – z dumą i myślą o przyszłości.

Otwarcie miejskiego szlaku „Galicyjskie Wadowice”

Miejski szlak „Galicyjskie Wadowice” od 2018 roku prowadzi przez około 5 km i 13 miejsc, które pamiętają czasy cesarza, urzędników w mundurach i codzienne życie dawnego miasteczka. Na trasie znalazły się m.in. dawna elektrownia miejska, Szkoła Wydziałowa Żeńska im. ces.-króla Franciszka Józefa I czy Cmentarz Narodów – miejsca, w których galicyjski świat zostawił swój ślad. Szlak wyznaczają charakterystyczne niebieskie tablice, a każdy przystanek opowiada historię ludzi, ambicji i wydarzeń sprzed ponad wieku. To opowieść o Wadowicach z czasów, gdy wszystko miało swój rytm, a miasto powoli wchodziło w nowoczesność. Projekt szlaku opracowało Centrum Informacji Turystycznej w Wadowicach, a przebieg trasy wraz z opisem miejsc przygotował dr hab. prof. UKEN Konrad Meus, historyk zajmujący się dziejami Wadowic. Spacer tym szlakiem to podróż do Galicji, która – choć minęła – wciąż żyje w miejskiej pamięci.

Wadowice gospodarzem Mistrzostw Świata UCI Trials do lat 16

W 2019 roku wadowicki rynek zamienił się w arenę Mistrzostw Świata UCI Trials do lat 16. Przez trzy dni Plac Jana Pawła II wyglądał jak ogromny tor przeszkód, na którym rywalizowało blisko 200 młodych zawodniczek i zawodników z 20 krajów. Trial to sport dla odważnych i precyzyjnych – liczyła się jazda niemal bez podpórek, balans i opanowanie nerwów. Na trasie pojawiły się skały, pnie drzew, kręgi i potężne szpule, które trzeba było pokonać idealnie wyznaczoną linią. Dla Wadowic było to pierwsze wydarzenie tej rangi. Organizatorem mistrzostw był Kramarczyk Team, a współorganizatorem Gmina Wadowice. Sportowa historia miała ciąg dalszy – w 2022 roku miasto ponownie gościło mistrzostwa, a w 2024 roku na Placu Jana Pawła II odbyła się runda Pucharu Świata UCI Trials. Wadowice udowodniły, że potrafią być gospodarzem imprez na najwyższym, światowym poziomie.

Obchody 100. rocznicy urodzin Jana Pawła II

18 maja 2020 roku Wadowice obchodziły 100. rocznicę urodzin swojego najwybitniejszego Wadowiczana. Uroczystości rozpoczęło złożenie kwiatów pod pomnikiem Jana Pawła II przy Bazylice Ofiarowania NMP. W ciągu dnia pojawiły się symboliczne gesty pamięci m.in.: jubileuszowy tort przekazany instytucjom charytatywnym, konkurs na najpiękniejszą pocztówkę oraz premiera nowej aranżacji utworu *Moje miasto Wadowice*, która zabrzmiała z wieży Bazyliki. O 17.00 na wadowickim rynku, razem z całą Polską, zaśpiewano *Barankę*. Obchody zakończyło wypuszczenie stu gołębi – symbolu pokoju i pojednania. W tym dniu Wadowice odwiedziła także Para Prezydencka Agata Kornhauser-Duda i Andrzej Duda, która oddała hołd papieżowi, odwiedziła Dom Rodzinny Jana Pawła II i wpisała się do jego księgi pamiątkowej. Mimo trudnego czasu pandemii Wadowice pokazały, że pamięć i wspólnota są silniejsze niż okoliczności.

Światowa polityka zawitała do Wadowic. Przez chwilę to właśnie tu było dyplomatyczne serce Europy Środkowej.

Szefowie dyplomacji państw Grupy Wyszehradzkiej w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2020

Międzynarodowe spotkanie Grupy Wyszehradzkiej

Wadowice stały się miejscem międzynarodowego spotkania ministrów spraw zagranicznych Grupy Wyszehradzkiej (V4), które odbyło się 7 lipca 2020 roku. Wizyta zainaugurowała szóste polskie przewodnictwo w V4 na lata 2020–2021 i była jednym z pierwszych od miesięcy bezpośrednich spotkań dyplomatów po wybuchu pandemii. Szefowie dyplomacji Polski, Czech, Słowacji i Węgier rozmawiali o wspólnych wyzwaniach pod hasłem „Back on track” – powrocie na właściwe tory. W centrum uwagi znalazły się walka ze skutkami pandemii, cyfryzacja oraz dalsze wzmacnianie współpracy między państwami regionu. Spotkanie miało także symboliczny wymiar. Ministrowie złożyli kwiaty pod pomnikiem papieża i odwiedzili Dom Rodzinny Jana Pawła II, podkreślając wyjątkowe znaczenie Wadowic jako miejsca dialogu, pamięci i wspólnych europejskich wartości.

Nowy rozdział w historii lokalnej policji. W Wadowicach oddano do użytku nową Komendę Powiatową.

Nowa Komenda Powiatowa Policji, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2021

Otwarcie nowej Komendy Powiatowej Policji

W 2021 roku, podczas oficjalnego otwarcia nowej Komendy Powiatowej Policji przy ulicy Marsz. Józefa Piłsudskiego, symbolicznie zamknięto pewną epokę. Funkcjonariusze opuścili wysłużony budynek przy ulicy Lwowskiej i przenieśli się do nowoczesnej siedziby zlokalizowanej przy dworcu autobusowym i wadowickiej obwodnicy. Inwestycja powstała dzięki współpracy władz miasta, które przekazały działkę Skarbowi Państwa oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, które zapewniło finansowanie. Efektem jest trzykondygnacyjny, przestronny i w pełni funkcjonalny obiekt – nowy punkt dowodzenia bezpieczeństwem w całym powiecie wadowickim.

Wadowice na kilka dni stały się stolicą dużych rodzin. Do miasta Jana Pawła II przyjechali uczestnicy jubileuszowego zjazdu z całego kraju.

X Jubileuszowy Zjazd Dużych Rodzin w Wadowicach, 1-3.07.2022 r, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2022

X Jubileuszowy Zjazd Dużych Rodzin w Wadowicach

W 2022 roku Wadowice były gospodarzem X Jubileuszowego Zjazdu Dużych Rodzin, odbywającego się pod hasłem „Nie lękajcie się. Jest rodzina!”. Wybór miasta nie był przypadkowy – patronem wydarzenia symbolicznie pozostawał św. Jan Paweł II, dla którego rodzina zajmowała szczególne miejsce. Organizatorem zjazdu był Związek Dużych Rodzin „Trzy Plus”. Podczas lipcowego weekendu do Wadowic przyjechały wielodzietne rodziny z całej Polski. Uczestnicy poznawali miasto i okolice, odwiedzali miejsca związane z Karolem Wojtyłą i wspólnie świętowali dziesięciolecie idei zjazdów. W programie znalazł się także panel społeczno-ekonomiczny z udziałem przedstawicieli świata nauki i polityki, w tym Minister Rodziny i Polityki Społecznej. Spotkanie stało się okazją do rozmów o wyzwaniach i kierunkach współczesnej polityki prorodzinnej.

Wadowice stały się miejscem spotkania muzyki, myśli i rozmowy o wartościach. Tak narodził się festiwal „Cały Twój”.

Festiwal „Cały Twój”, Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach

2023

Inauguracja Festiwalu „Cały Twój”

Jesienią 2023 roku w Wadowicach wystartowała pierwsza edycja Festiwalu „Cały Twój” – nowego wydarzenia kulturalnego inspirowanego myślą i dziełnictwem św. Jana Pawła II. Organizatorem festiwalu było Muzeum Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II w Wadowicach. Program połączył koncerty, spotkania, debaty i wydarzenia naukowe, odbywające się w Wadowicach oraz w Krakowie. Festiwal od początku stawiał na dialog: między sztuką i nauką, wiarą i rozumem, tradycją i współczesnością. Inspiracją były papieskie encykliki, które wyznaczały tematykę kolejnych wydarzeń i rozmów, także tych skierowanych do młodego pokolenia. Sukces pierwszej edycji sprawił, że „Cały Twój” stał się wydarzeniem cyklicznym. W kolejnych latach Festiwal rozwijał się, przyciągając artystów, naukowców i uczestników z całej Polski, na stałe wpisując się w kulturalny kalendarz Wadowic.

Dworzec w Wadowicach przestał być tylko punktem przesiadkowym i stał się jednym z najbardziej zaskakujących adresów w mieście.

Obtarcie SOWA w Wadowicach, 6.12.2023 r., Stacja Kultury – WCK, Archiwum Wadowickiego Centrum Kultury

2023

Obtarcie Strefy Odkrywania Wyobraźni i Aktywności (SOWA) w Wadowicach

W grudniu 2023 roku w wyremontowanym budynku dworca PKP oficjalnie otwarto Strefę Odkrywania Wyobraźni i Aktywności (SOWA) – nowoczesne centrum nauki stworzone we współpracy z Centrum Nauki Kopernik. W miejscu, gdzie jeszcze niedawno czekało się na pociąg, dziś czeka eksperyment, ruch i myślenie bez schematów. Wadowicka SOWA to kilkadziesiąt interaktywnych stanowisk, przy których można samodzielnie sprawdzać prawa fizyki, testować własne pomysły i uczyć się przez działanie. Obok wystawy powstała Majsternia – przestrzeń dla kreatywnych, którzy wolą budować i kombinować niż tylko patrzeć. Obtarcie SOWY było też symbolicznym początkiem nowego rozdziału dla samego dworca. Obiekt stał się „Stacją Kultury” Wadowickiego Centrum Kultury, z salami spotkań, wystaw, strefą relaksu i gastronomią. Dworzec zmienił rytm miasta – z miejsca przejazdu w miejsce odkrywania.

Dziewięćdziesiąt lat w służbie miasta. Wadowickie wodociągi świętowały okrągły jubileusz.

Obchody 90-lecia WPWiK Wadowice, 25.09.2024 r., Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2024

Obchody 90-lecia Wadowickiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji

Dziewięć dekad działalności Wadowickiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji stało się okazją do wyjątkowego jubileuszu, który odbył się w 2024 roku w budynku WCK. Gala zgromadziła tych, którzy przez lata budowali i rozwijali miejską sieć wodno-kanalizacyjną – zarówno dawnych pracowników, jak i obecny zespół. Był to wieczór pełen wspomnień, emocji i podziękowań. Wręczono medale i wyróżnienia, podkreślając ciągłość pracy, odpowiedzialność i zaangażowanie ludzi stojących za sprawnym funkcjonowaniem miasta. Jubileusz przypominał, że historia Wadowic to nie tylko wielkie wydarzenia, ale także codzienna praca tych, którzy dbają o komfort życia mieszkańców.

Historia Wadowic doczekała się własnej, wielkiej opowieści. W przededniu jubileuszu 700-lecia miasto sięgnęło do źródeł i zaczęło spisywać swoją historię – tom po tomie.

Prezentacja I tomu monografii miasta: „Wadowice. Dzieje miasta”, 28.11.2024 r., Stacja Kultury WCK, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2024

Publikacja I tomu monografii miasta: „Wadowice. Dzieje miasta”

W 2024 roku ukazał się pierwszy tom monografii „Wadowice. Dzieje miasta” – czterotomowego wydawnictwa przygotowywanego z myślą o zbliżającym się 700-leciu Wadowic. Publikacja jest efektem wieloletnich starań lokalnych pasjonatów historii oraz środowisk naukowych i kulturalnych związanych z miastem i regionem. Decyzję o opracowaniu monografii miasta i gminy podjęto w 2022 roku z inicjatywy władz samorządowych, na czele z burmistrzem Bartoszem Kalińskim i Radnymi Miejskimi. Impulsem były nadchodzące ważne rocznice: w 2025 roku – najstarszej wzmianki o kościele w Wadowicach (1325/1326 rok), w 2027 roku

– najstarszej wzmianki o mieście Wadowice (1327 rok) i w 2030 roku – nowej lokacji miasta na prawie chełmińskim (1430 rok). Do pracy zaproszono dziesięciu autorów – badaczy z różnych dziedzin, głównie historyków, często związanych z ziemią wadowicką. Nad całością redakcji czuwają dr hab. prof. UPJPII Tomasz Graff oraz dr hab. prof. UKEN Konrad Meus. Autorzy prowadzili szerokie konsultacje z lokalnymi środowiskami, by stworzyć możliwie pełny obraz dziejów miasta i okolic. Premiera pierwszego tomu, zatytułowanego „Pod rządami książąt oświęcimskich i zatorskich”, odbyła się w listopadzie 2024 roku w Stacji Kultury. Od tego momentu jubileusz Wadowic rozpoczął się od świadomego powrotu do własnych korzeni.

W Wadowicach otwarto nową strażnicę – symbol bezpieczeństwa, nowoczesności i zaufania do ludzi, którzy wchodzą w ogień bez wahania.

Otwarcie nowej Komendy Powiatowej PSP w Wadowicach, 9.12.2025 r., Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2025

Otwarcie nowo wybudowanej Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wadowicach

Uroczyste otwarcie nowo wybudowanej Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Wadowicach odbyło się w 2025 roku przy ulicy Błonie. W wydarzeniu uczestniczyli przedstawiciele władz państwowych, wojewódzkich i samorządowych, podkreślając znaczenie tej inwestycji dla bezpieczeństwa mieszkańców całego powiatu. Ceremonia miała podniosły charakter. Po złożeniu meldunku i odśpiewaniu hymnu państwowego jednostce nadano nowy sztandar – symbol tradycji i służby. Następnie podpisano akt przekazania budynku, wręczono symboliczny klucz do strażnicy i dokonano poświęcenia obiektu. Nowa komenda to nie tylko nowoczesny obiekt, ale przede wszystkim lepsze warunki pracy dla strażaków i sprawniejsza pomoc w sytuacjach zagrożenia. To kolejny krok w rozwoju miasta z myślą o bezpieczeństwie Wadowiczan.

Wadowice przypomniały postać, która miała znaczący wpływ na rozwój miasta w XIX wieku.

Plac Józefa Bauma w Wadowicach, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2026

Józef Baum patronem miejskiego placu

Decyzją Rady Miejskiej w Wadowicach plac położony pomiędzy I Liceum Ogólnokształcącym im. Marcina Wadowity, a Sądem Rejonowym otrzymał imię Józefa Bauma. Tym samym dotychczasowy Plac Mikołaja Kopernika zyskał nowego patrona – jedną z postaci szczególnie zasłużonych dla rozwoju Wadowic. Józef Baum odegrał ważną rolę w rozwoju miasta w drugiej połowie XIX wieku. To dzięki jego staraniom w Wadowicach utworzono Sąd Obwodowy, uruchomiono Powiatową Kasę Oszczędności, a przez miasto poprowadzono linię kolejową Biała-Kalwaria. W wadowickim gimnazjum wprowadzono język polski jako wykładowy. Dzięki tym działaniom Wadowice umocniły swoją pozycję administracyjną, gospodarczą i kulturalną w Galicji. W 1889 roku miasto zostało zaliczone do grona „znaczących” miast Galicji.

Nowy zielony zakątek w samym sercu Wadowic.

Ogród Pielgrzyma, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2026

Otwarcie Ogródu Pielgrzyma

Przy ulicy Kościelnej w Wadowicach powstała przestrzeń, która połączyła historię, zieleni i codzienne życie miasta. Ogród Pielgrzyma urządzono w miejscu szczególnym – pomiędzy Bazyliką Ofiarowania NMP, Muzeum Dom Rodzinny Jana Pawła II i Muzeum Miejskim, na trasie, którą każdego roku przemierzają tysiące mieszkańców, pielgrzymów i turystów. Nowa przestrzeń została zaprojektowana jako miejsce odpoczynku, spotkań i integracji. Wśród zieleni powstały alejki spacerowe, ławki, niewielka scena plenerowa oraz plac zabaw dla najmłodszych. Ważnym elementem inwestycji jest także nowoczesny budynek mieszczący kasy muzealne, przechowalnię bagażu i toalety.

Dwie miejscowości, dwóch papieży i jedna przyjaźń, która trwa od lat.

Odnowienie aktu przyjaźni z bawarskim miasteczkiem, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2026

Wadowice i Markt am Inn odnawiają Akt Przyjaźni

W 106. rocznicę urodzin św. Jana Pawła II, Wadowice i bawarskie Markt am Inn – miejsce urodzenia papieża Benedykta XVI – uroczyście odnowiły Akt Partnerstwa. Symboliczne podpisanie dokumentu odbyło się podczas uroczystej sesji Rady Miejskiej poświęconej pamięci Papieża Polaka. Wydarzenie miało wyjątkowy wymiar. Przypadło dokładnie w 20. rocznicę zawarcia umowy partnerskiej pomiędzy oboma miastami, a zarazem w 20. rocznicę wizyty Benedykta XVI w Wadowicach. Do miasta przybyła delegacja z Niemiec na czele z burmistrzem Benedyktem Dittmannem. Jednym z najbardziej symbolicznych momentów uroczystości było przekazanie Wadowicom lipy – drzewa oznaczającego zakorzenienie, rozwój i trwałość. Ten wyjątkowy dar od mieszkańców Markt am Inn ma przypominać o więzi łączącej oba miasta i ich mieszkańców.

Tam, gdzie od lat prowadziły górskie szlaki, pojawiły się trasy stworzone z myślą o rowerzystach.

Otwarcie kompleksu Wadowice Trails na Jaroszewickiej Górze, Archiwum Urzędu Miejskiego w Wadowicach

2026

24.02.2027

Kompleks Wadowice Trails na Jaroszewickiej Górze

W czerwcu oficjalnie otwarto Wadowice Trails – kompleks tras rowerowych MTB na Jaroszewickiej Górze. Powstało blisko 10 kilometrów specjalnie przygotowanych ścieżek, które połączyły walory przyrodnicze Beskidu Małego z nowoczesną infrastrukturą dla rowerzystów. W ramach inwestycji wytyczono trasę podjazdową oraz kilka tras zjazdowych o zróżnicowanym poziomie trudności. Dzięki temu z nowych ścieżek mogą korzystać zarówno początkujący rowerzyści, jak i osoby szukające bardziej wymagających wyzwań. Trasy zaprojektowano z poszanowaniem naturalnego ukształtowania terenu i leśnego krajobrazu Beskidu Małego. Realizacja projektu była efektem kilkuletnich przygotowań i współpracy samorządu z Lasami Państwowymi oraz środowiskiem rowerowym. Dzięki temu Wadowice wzbogaciły swoją ofertę aktywnego wypoczynku o jedną z najnowocześniejszych tego typu atrakcji w regionie.

Jubileusz 700-lecia Wadowic

700
LAT
WADOWIC
1327-2027

ISBN 978-83-975461-3-4

